

**Poloni Rom Imboma Pipia Topa
Mundurumu Ungumu
Rom
I Ungu Torumumunga Ungu
Pulu Mare**

Poloni i pipia torumu wali, mai kombumanga pali nokoringi imbo mulimulimani Rom taon akuna moloringi. Oi Rom naa puli, Korin kombuna molopalie i pipia topa panjirimumu konopu ltemele. Goteni lino yunge imbo toya tolima molamili nimu nimbe, Mini Kake Telimuni lino tepa kulu tondombalo nimbe, lino ulu pulu kerima teremelema Goteni lino mindili nolemala aulkena wendo lipe yu kinye mondorumu nimbelle aku unguma i pipiana topa panjirimu. Imbomanga ulu pulu keru teremelema nimbe para tirimu. Goteni lino tiye naa kolopa lino paa konopu mondoromo nimbe lino konopu toimbo topili nimbe torumu. Ungu enge nili mare I tepa: Sapa 3 pali, Sapta 6 pali, Sapta 8 pali, Sapta 10 pali.

Goteni nu ulu pulu kerimanga yokeya tendeko nunge uluma unduko kanoko Jisas ipuki tiko Gotenga imbo toya tolimu molani nipili.

**Gote Kinye Malo Talo Paimbo
Nimbo Ipuki Tirimolo Aku
Ulumuni Kau Goteni Lino Kanopa
Imbo Toya Tolima Nimbe Karomo**

Jisasini kongono tendepaio nimbe lipe

mundurumungu Poloni aku kongonomu terimu mele nimbe tirimu ungumu

¹ Na Poloni i pipiamu eno Kraistinga imbo Rom kombu moromelema topo tiro, na Kraist Jisasinga kongono tendeli kendemande iye te, Goteni nanga kongonomu tendepuwi nimbe na lipe mundupe, Gotenga ungu tukumemu ningo tilko andowi nimbe na kanopa ltimu iyemu. ² Aku ungu tukumemu paa koro oi Goteni wendo ombalo nimbe, nimbe panjipe, yunge nimbe munduli ungu nili profet iyemani bukuna molopili tangei nimu wali yunge buk kake telimu toringi moromo ungu tukumemu. ³ Aku ungu tukumemu Gote yunge Malondo nimo ungumu. Yu King Devitini kalopa ltimu imbomani meringi iyemu. ⁴ Yu Gotenga iye kake telimu ningo kanangei nimbe Gote yunge engemuni yu imbo ono kombuna topa makinjirimuna makilipe koinjo molorumu aku engemuni yu Gotenga Malo moromo ningo kanangei nimbe Goteni lipe ondorumu. Malo, yu linonga Iye Awili Jisas Kraist. ⁵ Jisas Kraistini terimumunga Goteni Jisasinga imbi ola molopili nimbe konopumu lino kinye noipelie lino yunge kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu kongonomu temolo engemu tirimu. Aku kongonomu i tepa: Kombumanga pali imbomani Jisas paimbo Gotenga Malo, paimbo lino lipe tapombalo ningo ipuki tikolio yuni teaio nimo unguma pilko liko tenge kongonomu andopo teremolo. ⁶ Kombumanga pali imboma nio akumu eno Rom imboma enondo kape nio. Eno peya Goteni kanopa lipe Jisas Kraistinga imboma molangei waio nimu imboma.

⁷ Eno Rom imboma Goteni konopu mondopa, eno kanopa lipe Yunge imbo kake telima molangei waio nimu imboma nani i pipiamu eno topo tiro. Linonga Lapa Gote kinye Awili Jisas Kraist talonga elonga konopumu eno kinye noikolio molangili, elonga konopu ame toli ulumu eno kinye pepili molangei.

Poloni Rom imboma kanopamboa nimu ungumu

⁸ I ungumu kumbe lepo nimboi, eno Jisas Kraist paimbo ningo ipuki tirimele ulu mai kombu pali imbomani temane toko tirimelemunga nani Jisas Kraistinga imbi lepo nanga Gote kinye paa tereno nio. ⁹⁻¹⁰ Nape, Jisasinga ungu tukumemu nimbo tilipo andopolio wali kongonomu kumbe tundu mongo lipo mundurona kanopalie Goteni nani yu kinye ungu nimbolio enonga nimbo waliwalima konge terona lipe manjirimo. Na eno moromelena wamboi Goteni aulke te lipe tipili nimbo waliwalima enge nimbo yu konge tepo morola.

¹¹ Mini Kake Telimuni eno tepa enge tipili enge te timboi akumunga eno paa kanamboa konopu lteo. ¹² Na Jisas ipuki tiro aku ulumuni eno lipo tapamboi. Eno Jisas ipuki tirimelemuni na liko tapangei. Aku temolo wali na kape eno kape lino peya ipuki tirimolo mele paa enge pepili nimbo konopu lepolio na paa wamboa nimbo moro. ¹³ Ango kame, nani wali awini eno moromelena kanamboi wamboi konopu lero nalo oi aulke te naa lepa ulu wendo orumumani na pipi tirimu, aku konopu lepo moro mele kinye paa pilengei nimbo eno nimbo tiro. Na kombu lupemanga

andopo imboma Gotenga bakuluma molangei nimbo lipo tapondoro mele aku tepo eno kape moromele mele enge nengei lipo tapambo nimbo paa wamboa nimbo moro.

¹⁴ Aku kombu lupe lupe imbomanga mare Grik imbo pengama kinye mare we imbo lupe kerima kape, lipe manjili peremo imboma kinye naa lipe manjili imboma kape, akumanga pali kongono tendeli kendemande iyemu Goteni molani nimona paa teambo. ¹⁵ Akumunga eno Rom imboma kape ungu tukumemu nimbo tiembo nimbo konopu lteo.

Ungu tukumemu Goteni imboma tukundo ltimo engemunga ungu

¹⁶ Aku ungu tukumemunga Goteni imboma lipe tapopa mindili nonge aulkena wendo ltimo engemu peremomunga na ungu tukumemu nimbo timboindo pipili naa kolto. Juda imboma kumbe lepa, we imbo lupema kinye peya, akumanga imboma ungu tukumemu paimbo ningo ipuki tirimele imboma pali i ungu tukumemuni tukundo ltimo. ¹⁷ Goteni imboma altoko yu kinye ongo kopu teko molonge ulumu aku ungu tukumemuni lipe ondoromo. Paimbo nimbo ipuki tirimolo ulumuni kau Goteni lino imbo toya tolima nimbe karomo. Goteni lino aku tepa nimbe kanombalo ulu te lupe molo. Gotenga Bukuna ungu te moromo akumuni aku tepa nimola. Akumu i tepa: Imbo teni enge nimbe ipuki timbelomu Goteni imbo toya tolimu nimbe kanombalo, aku imbomu koinjo molopa kondopa kau pumbelo. (Hab 2:4)

Imbomani pali Gote umbulu tiringimunga ungumu

¹⁸⁻¹⁹ Gote yu moromo mele yunu eno lipe on-doromona imbomani manda mona kanowinga nalo enonga ulu pulu kerimuni pipi tirimo akumunga yuni mulu kombuna kanopa molopalie yu umbulu tiko ulu pulu keru teremele imboma aku teremelemunga aku imboma kinye mumindili kolopa mindili nangei nimo. Mindili tirimo ulumu mona litemona karomolo. ²⁰ Eno lipe on-doromo mele i tepa, Imbo te Gote oi naa kanoli nalo pulu polopa mulu mai talo terimu wali akumunga yando yuni teremo melema kanokolio imbomani yu tepa moromo ulumu kinye yunge molopa kau puli engemu kinye liko manjirimele. Yuni terimu melemani lipe ondoromona karomele akumunga yuni eno mindili nongei nimbelo kinye enoni naa pilerimulu ungu manda naa ninge.

²¹ Gote paimbo moromo ningi nalo yu Gote ningo yunge imbi liko ola munduko kapi ningo yu kinye paa tereno naa ningi, eno konopu naa pepa keke lepo mele toko tumbulu tolina moloringi. ²² Eno imboma paa lipe manjili kelkele toromele nalo eno konopu naa peli imboma molko, ²³ Gote waliwalima molopa kau purumo popo naa toko tiye kolko, kolo wangoko maina imboma kinye kera kinye waimbe kinye we mele takera mele-manga pali none telima wamoko au tiko anjiko lino nokoromele gotema ningo popo toko kapi ningi.

Imbomani ulu pulu keru lupe lupe awini

teringimunga ungumu

²⁴ Aku teko Gote kinye teko kenjiringimunga yuni nimbeindo, manda, eno konopu kerimani kundupe meli purumu kinye ulu pulu keru awini teko wapu ulu kerinale tekolio wali enonga kangima enongano teko kenjiko, aku ulu eio konopu ltemelema teangei nimbe tiye kolorumu. ²⁵ Gotenga ulu paimbomu tiye kolko kolo wangoko kolo toli ulumu konopu mondoko teamili ningo, Goteni terimu melema wamoko au tiko mondokolio aku melemani lino nokoromele gotema kolo toko ningo popo toko kapi ningi. Nalo linoni melema pali terimu Gotenga imbi paa waliwalima ola kau molopili nimbo lipo ola mundemili. I paa.

²⁶ Aku ulu teringimunga Goteni eno ulu kerima konopu tiko teko molangei nimbe eno tiye kolorumu. Akumunga ambomani iyema kinye telemala ulu naa teko ambomani amboma kinye enongano teringi. ²⁷ Aku tepa mele iyemani kape amboma kinye konopu mondoko telemala ulu tiye kolko, iyema kinye enongano konopu mondoko teringi. Iyemani iyema kinye pipili teli ulu kerima teringimunga enonga ulu teko kenjiringimanga pundu tolima linge.

²⁸ Ulu teringimunga ungu te peremola, akumu nemboi. Gote paimbo moromo mele naa pilipo molomolo kinye ulure molo ningi akumunga Goteni ulu paa kerima konopuni pilinge konopuma kau pepili imbomani manda naa pilko telemala mele we teko molangei nimbe tiye kolorumu. ²⁹ Enonga konopuna ulu pulu keru lupe lupe awini perimumunga enoni ulu kerima teko,

mele awini noirimoma kanoko konopu mondoko liemboa konopu leko, imbo mare kinye wapu ulu kerinale teko, aku uluma kau teko moromele. Imbo te mele awini noirimomu kanoko keru pilko, imboma toko kondoko, imboma kinye taka lipo molamili naa ningo nendeleme ningo, kolo toli uluma teko, imboma kinye konopu keru panjiko teko kenjiko, aku uluma tengeindo kau konopu kimbo tiko moromele. Enoni imbomanga ungu umbulkondo nindiko, ³⁰ imbo teni ungu te i tepa nimu ningo kolo toko, Gote kinye konopu keru panjiko, imbomando ungu keru awini ningo, mongo mongo kondoko enonga imbi liko ola munduko, kalambo naa ningo, ulu pulu keru mare pora tondongeindo konopuni pilko i tepo teamili ningo teko, anupili lapalini ungu nimelema naa pilko tui tiko, ³¹ enonga konopu penga te naa pepili molko, ulu te aku tepo teamili ningo panjikolio naa teko, enonga pulu ltemo imboma konopu naa mondoko, we imboma kondo naa kolko teko kenjiko, aku teremele. ³² Gotenga ungu mane tumbi nilimuni imbomani aku uluma teremelema paa kolonge nimbe moromo ungu manemu paimbo pimele nalo enoni tai ningo ulu pulu keru akuma we teko moromele. Akumu kau molo. Imbo aku ulu pulu keru teko moromele imbomanga imbi liko ola munduko kapi nimelela.

2

Goteni kot toya topa pimo ungumu

¹ Goteni imbo ulu keru teremelema pundu tombalo akumunga nu ambe telka imbo tendo da iye keru ninoya? Nu kape ulu keru aku tepama

terenomunga da iye keru moromo ningolio wali aku iyemu nu. Goteni nu tombai tembalo wali na iye kerire naa moro manda ninioya? ² Imbo mareni ne imbomani ulu keru teremele, eno molo nimele imboma Goteni tombai wali linoni yu ulu paimbomu tembalo konopu ltemolo. ³ Akumunga enoni imbo lupema kanoko apurukolio mongo mongo kondoromele nimele nalo eno kape aku tekola mongo kondoromele akumu Goteni imboma apurupe mongo kondoringimunga mindili nangei nimbelo wali eno tiye kolopa aku tepa enonga uluma apurupe naa nimbelo konopu ltemeleya? ⁴ Molo Goteni eno tepa kondoromo mele ulure molo ningo umbulu tiko moromeleya? Goteni eno kinye ulu awini tepa kondopa, eno kinye mumindili walitikale naa kolopa, enonga ulu kerimanga i teli oi pundu naa tambo nimbe moromo. Goteni aku tepa eno kinye tepa kondoromo ulumuni eno enonga ulu pulu kerima kanoko keru pilko konopu topele toko teangei nimo ulu naa liko manjirimeleya?

⁵ Nalo eno tui tiko konopu topele naa toromelemunga Goteni mumindili kolopa kot tumbi tipe pilimbelo walimu mona lembalona kanonge wali Goteni eno kinye mumindili paa olandopa kolopalie mumindili wali akuna tanda lepa ltendembalo. ⁶ Imbomanga enonga ulu teremelemanga Goteni eno yaka nimbe pundu tombalo. ⁷ Imbo mareni Gote kinye yunge pa telina molopo kondopo, Goteni nu teko kondorunu nimbelomunga nanga imbi ola molopili molopo, waliwalima molopa kau pumbe pora naa nili ulu pulumu paa liemboa

ningo mindili nongo ulu pengama teremele imboma Goteni waliwalima molopa kondopa kau puli ulu pulumu timbelo. ⁸ Nalo imbo mareni imbo lupema ulure molo. Gote ulure molola ningo eno enongano pilko teko ungu tukumemu tiye kolko umbulu tiko, ulu kerima kau pilko teremele imboma Goteni eno paa mumindili kolopa pundu tambo nimbe mindili nongo molonge ulu pulumu timbelo. ⁹ Mongo mongo kondoromele imboma pali ulu umbuni awilima kinye mindili noli awilima kinye eno kinye te te nimbe wendo ombalo. Juda imboma kinye kiyendo wendo ombalo, we imboma kinye kape wendo ombalola. ¹⁰ Nalo imbo mareni molko kondoromele imbomando te te nimbe Goteni nimbeindo: Eno na kinye nanga pa telina peya kopu tepo molopo kondopo, teko kondoringi nimbe imbi ola molopa konopu u nipili molangei nimbelo. Juda imbomando kape kiyendo aku tepa nimbelo, we imbomando kape nimbelola. ¹¹ Goteni imbo talapema lupe lupe naa apurupe, imboma pali tendeku tipe apurumbelo.

¹² We imbomani Gotenga ungu mane Mosesini nimbe tirimuma naa peremona naa pilkolio ulu pulu kerima teremele imboma paimbo Goteni enonga kot pilipe mindili nangei nimbelo nalo nanga ungu manema toko tangondoringi naa nimbelo. Juda imbomani Gotenga ungu manema eno kinye peremo akuma pilkolio, ulu pulu kerima teremelemunga Goteni enonga kot pilipelie eno nanga ungu manema toko tangondoringi nimbe eno mindili nangei nimbelola. ¹³ Imbomani ungu manema komuni

kau pimelemunga Goteni kanopa imbo toya tolima nimbe naa karomo, molo. Ungu manemani teaio nimo mele pilko tenge tiko teremele imboma Goteni imbo toya tolima nimbo kanombo nimo akumunga Goteni aku tepa imboma pali apurupe mindili nangei nimbelo. ¹⁴ Juda imboma ningo naa moromele imboma paimbo Gotenga Mosesini ungu mane nimbe tirimuma naa peremona naa pilko moromele nalo we konopuni pilkolio i tepo tembo kinye penga ningo liko manjikolio Gotenga ungu manemani teaio nimo mele aku teko teremele. Paimbo Mosesinga ungu manema eno kinye naa peremo nalo aku ulu teremele wali Gotenga ungu manema eno kinye peremo. ¹⁵ Aku imbomani teremele ulumani Gotenga ungu manema enonga konopuna peremo ulumu lipe ondoromo. Enoni uluma teremele wali i ulumu teko kenjirimele, i ulumu teko kondoromele konopu mandoko ltemele aku tepa Gotenga ungu manema paimbo enonga konopuna peremo mele enonga konopumani lipe ondoromola. ¹⁶ Akumunga Gotenga kot walimu wendo ombalo wali Jisas Kraist kot pileli iyemu molopa imbomanga konopumanga lopeke tepa peremo uluma kape apurumbeindo imboma pali aku tepa kanopa kot pilimbelo. Ungu tukume nimbo tiromuni aku tepa nimbe tirimo.

*Juda imbomani ungu manema kambu topo ni-
molomuni Goteni eno tepa tukundo limbelo konopu
leringi ungumu*

¹⁷ Enope, eno Juda imboma moromolo nimele imboma, Gotenga ungu mane Mosesini nimbe tirimuma kambu topo nimbolio manda moromolo ningo, lino Juda imboma kau Goteni kanopa lipe nanga imboma nimu imboma moromolo, eno we imbomanga Gote molo ningo kelkele toko enonga imbi liko ola munduko, ¹⁸ Goteni eno teangei nimbe konopu mondoromo mele pilko, Gotenga ungu manema eno mane tiringi mele pilkolio ulu penga toya tolina apuruko pilko ima penga ningo, ¹⁹⁻²⁰ eno pilkolio Gotenga ungu manema paimbo lino kinye pepa ungu puluma kinye ungu paimboma kinye akuma pali aku ungu manema kinye paimbo peremo akumunga linoni mongo lili aulke naa karomele imboma paimbo lipo tapopo mepo andopo, tumbulu tolina moromele imbomanga lino paimbo pa tendelina molopo, imbo konopu naa peremoma kinye bakulu keloma kinye paimbo mane tirimolo nimele. ²¹ Paimbo aku teko ningolio imbo lupema mane tirimele mele eno enongano ambe telka naa lombimeleya? Imboma mane tikolio wapu naa naio ningolio pele eno enongano ambe telka wapu noromeleya? ²² Imbomando ambo iye pulima iye lupema kinye wapu ulu kerinale naa teko, iye ambo lilima ambo lupema kinye wapu ulu kerinale naa teaio ningolio eno aku ulu ambe telka teremeleya? Imbomani we melema au tiko mondokolio linonga nokoromele gotema ningo popo toromele melema kanoko keru pilkolio pele Juda imbo naa molko we imbo moromelemanu ulkema takoko akuna tukundo pungo aku melema au tiko mondoko popo toromele ulkemanga tuku pungo

melema ambe telka kanoko penga pilko wapu ltimeleya? ²³ Gotenga ungu manema eno kinye kau peremo akumunga eno paa imbo nomima kelkele tokolio enonga imbi liko ola mundukolio ambe telka Gotenga ungu manema toko tangondoromelemuni Gotenga imbimu teko kenjirimeleya? ²⁴ Aku ulu terelemunga ungu te Gotenga Bukuna moromo wendo oromo, akumu i tepa, Eno Juda mangamani tereleme ulumunga Juda imboma ningo naa moromele imbomani Gote marake teko yunge imbimu ungu taka tondoromele. *(Ais 52:5)*

Juda imbomani ungulumanga kangi pundu te kopiko wendo ltingimunga ungu pulumu

²⁵ Eno Juda imbomani ungu manema pilko tenge tiko tenge lemo ungulumanga kangi pundu te kopiko wendo ltimele ulumuni eno taporomo, nalo ungu manema naa lombilinge lemo ungulumanga kangi pundu te kopirimelemuni ulu te naa teremo. Aku ulu terelemunga imbo kangi pundu te naa kopili imboma mele moromele. ²⁶ We imbomani kangi pundu te naa kopikolio Gotenga ungu manemani teaio nimo mele pilko tenge lemo Goteni eno kanopa imbo kangi pundu te kopili Juda imboma mele moromele nimbe kanombalo. ²⁷ Kangi pundu te naa kopiko ungu manema tenge tiko tereleme imbomani eno Juda imbo kangi pundu te kopiko eno kinye ungu mane peremoma naa lombimele imboma enondo ningeindo, Gotenga ungu manema naa lombimelemunga aku ulu teko kenjirimele kani eno paa mindili nangei ninge.

²⁸ Imbo te yunge kangi pundu kopirimo ulu kau kanopalie yu Juda imbomu nimbelomu yu paimbo Juda imbomu molo. Kangi pundu te kopiko wendo liko lteremele akumu kangindo kau ulure tepili ningolio teremele kinye ulure naa teremo. ²⁹ Imbo te konopuna tukundo ulu te teremo akumu kau Juda imbo tukumemu moromo. Kangi pundu te kopiko wendo ltimele akumunga pulumu konopuna tukundo Gotenga imbomu nimbe mako peremo. Kangi pundu te i teko kopiko wendo liengei nimu ungu manemuni yunu ulure naa teremo. Gotenga Minimuni konopuna tukundo teremo akumuni ulu tukumemu teremo. Aku teпа moromo imbomu, we imbomani kanoko penga pilko kapi ningo imbi liko ola naa mundurumele nalo Goteni imbo akumu kanopa penga pilipe kapi nimbe yunge imbimu lipe ola mundurumo.

3

Goteni tembo nimbe panjirimo ungumu paimbo tembalo

¹ Juda imbomani kangi te kopirimele aku ulu pulumuni naa tapomo lemo Juda imboma we imbo lupemanga ambe teko olandopa molongeya? Molo kangi pundu te kopirimele ulu pulumunga ambe telka ulu penga te wendo oromoya? ² Ama, Goteni Juda imboma olandopa taporomo. Goteni yunge unguma Juda imbomani nokangei nimbe tirimu. Aku ulu muli mulimu Juda imbomanga kindo tirimu. ³ Paimbo, Juda imbo mareni aku unguma paimbo ningo ipuki naa tirimele nalo aku teko Gotenga unguma pilko

naa ltimelemunga Goteni tembo nimbe panjirimu ungu naa tembaloya? ⁴ Paa molo! Imbomani pali kolo toromele nalo Goteni kau waliwalima ungu paimboma kau nimo. Aku tepa mele yunge Bukuna ungu te nimo, akumu i tepa,

Gote, nuni ungu te nino wali imbo teni kolo torono ungu paa manda naa nimbelo. Na kot tendenio wali, unguire akupo manda naa nimbo.

Nani nu kot tendelkanje nimbo muli muli manda naa anjilka, *(Sng 51:4)*
nimbe moromo.

⁵⁻⁶ Manda, lino Juda imbomanga ulu keru tere-molomani Gotenga ulu toya toli teremoma tepa mona ltenderemo lemo linoni ungu ambelemu manda nimoloya? Goteni lino ulu pulu keru tere-molomanga pundu topa mindili tirimo wali tepa kenjirimu nimoloya? Aku tepo paa manda naa nimolo! Goteni ulu toya tolima kau naa telkanje maina imbomanga ulu puluma ambe tepa tumbi tipe pilipe apurulkanje? Manda tumbi tipe naa pilipe apurulka. I nio akumu we imbo teni konopuni pilipe karaye tepa nilka mele nio. ⁷ Nalo imbo teni konopuni pilipelie nimbeindo, nani kolo toro ulumani Gotenga imbi paa olan-dopa molombaindo yunge ungu paimboma tepa mona lendemo lemo yuni nando teko kenjirimunga mindili nani ambe temona nimoya nilka. ⁸ Imbo teni aku tepa nilkanje imbomareni manda naa nimele ungumu ningei ulu pengama wendo opili nimbo ulu kerima teamili nilimala. Ungu akumu imbo mareni kolo toko nando aku ungu

andoko nino nimele. Aku teko nimelemunga
Goteni paimbo mindili timbelona nonge.

*Ulu toya tolima teremo imbo te naa moromo
ungumu*

⁹ Aku lemo i ungumunga pulumu ambe tepa
ltemoya? Goteni lino Juda imboma kanopa penga
pilipe we imboma kanopa keru pimoya? Paa molo!
Oi akumundo ungu te nindu kanomu. Linoni ulu
pulu kerima teremolo nindu kano ungumuni lino
Juda imboma kape we imboma kinye lino waye
pange tenderemo. ¹⁰ Gotenga Bukuna aku tepa
ungu mare moromo. Akumuni nimbeindo,
Imbo toya toli te naa moromo.

¹¹ Imbo teni Gote liko manjiko te naa moromele.
Goteni kanopa penga pilipili uluma tembo
nimbe imbo teni Gote kinye molomboi
ungu naa nimo. ¹² Eno palimani Gote um-
bulu tiko eno puringi. Eno waye loi leringi.
Ulu kandiki teli teni naa teremo.

¹³ Manga tipe kondoli karoloma, ungu kolo pepa
wendo olima akumani waimbemanga ker-
ena tomo peremo mele enonga keremanga
aku tepa imboma nendo mola yando mola
teko aku ungu andoko nimele.

¹⁴ Waliwalima imboma kinye mumindili kolko
paa molko kenjengei nimele ungumuni im-
boma umbuni awini tirimele.

¹⁵ Waliwalima imboma toko kondongeindo
konopu tiko toko kondoko,

¹⁶ imboma mindili nongo molangei ningo teko
kenjiko umbuni tiko,

¹⁷ imboma kinye konopu tendekuna pupili mo-
longe ulumu kanoko imbi naa tirimele.

¹⁸ Eno Gote iye paa Awilimu ningo yu kinye alaye kolte kape pipili naa koromele, (*Sng 14:1-3, 53:1-3, 5:9, 140:3, 10:7, 36:1; Ais 59:7-8*) nimbe moromo mele aku teko moromele.

¹⁹ Paimbo lino i tepo lipo manjirimolo. Imbo tendekureni kape na molopo kondoro, na imbo toya tolimu naa nipili. Kombumanga pali moromele imboma Goteni kanopa uluma keru teremele nimbe kanopili nimbe Gotenga ungu manemani nimo akumu ungu manemani nokoromo Juda imbomando nimo. Akumunga Juda imbomani kape Goteni lino molko kondoromele nimbe karomo ningo manda naa ninge. ²⁰ Akumunga, imbo teni Goteni teaio nimbe oi ungu mane tirimuma paa pali manda naa lombilimo. Gotenga ungu mane tirimuma paa lombilto nimbelo imbo te Goteni nundo imbo toya tolimu naa nimbelo. Aku ungu manemani lino ulu pulu keru tepo moromoloma lipe ondoromo aku wali lino akuma pilipolio Goteni konopu naa mondoromo ulu puluma teremolo.

Gote ipuki tirimolo akumunga Goteni lino imbo toya tolima nimbe kanombalo ungumu

²¹ Lino imbo toya tolima molomolo ulumu Goteni aku ulu mepa lino kanamili nimbelle moro tondoromo. Aku ulumu Mosesini oi mane tirimu ungumuni mepa wendo naa orumu nalo oi Gotenga profet iyemani aku ulumu i tepa wendo ombalo ningo bukuna toringi. Mosesini kape aku ulumu i tepa ltemo nimbe yunge ungu mane peremo bukuna torumu. ²² Goteni imbo toya tolima nimbe karomo mele i tepa, Jisas Kraistini linonga

nimbe tenderimu kano ulumu paimbo ningo ipuki tirimele imboma kau Goteni kanopa eno imbo toya tolima nimbe karomo. Juda imboma kinye, we imboma kape, imboma peya ulu tendekumu teangei nimu. ²³ Imbomani pali ulu pulu kerima teko Goteni konopu mondoromo uluma naa tekolio yu kinye pa telina naa moromele. ²⁴ Goteni eno manga lupe lupema pali we kondo kolopa linondo ulu keru teringimunga pundu naa tangei, imbo toya tolima molko, nanga kumbekere na ongo molangei nimu. Jisas Kraistini linonga nimbe kolo wangopa kolorumu ulumuni Gote lino peya konopu noiye altopo tendekuna molamili nimu. ²⁵ Enonga ulu pulu keru teremelemanga kolangei tambo naa nembo nimbe nanga ungu-lumu enonga nimbe kolo wangopa kolopili nimbe Goteni yu yando tirimu. Aku tepalie imbo te te ningo yu paimbo nanga nimbe kolo wangopa kolorumu. Yunge meme ondorumumuni nanga ulu pulu keru teroma manda kulu tondombalo kani paimbo omba kulu tondopili ninge imboma konopu kake tepili molonge Goteni kanombalo. Na toya topo molopo ulu pulu toya tolima kau konopu mondopo, ulu pulu kerima kanopo keru pio uluma pilengei nimbe Goteni Jisas Kraist yando tirimu. Yuni oi moloringi imboma we kondo kolopa enonga ulu pulu keru teringima kanopalie we tiye kolopa aku imboma umbuni naa tirimu. ²⁶ Nalo kinye moromele imbomani ulu pulu kerima we tiye naa kolopo ulu pulu toya tolima kau konopu mondoro ningo pilengei nimbe, Goteni Jisas linonga ulu pulu kerimanga kolo wangopa kolopili nimbe yando tirimu. Jisas

paimbo linonga ulu pulu kerimanga kolo wan-gopa kolorumu ningo ipuki tirimele imbomando Goteni yunge imbo toya tolima nimo.

²⁷ Akumunga, kinye imbo teni yu iye toya toli moro nimbe yunge imbimu lipe ola mundumbelomunga pulure naa ltemo. Imbo teni yunge engemuni ungu manema yuni yunu pilipe lipe teremo ulumuni yu iye toya toli moro nimo ulumu tepa pora naa timbelo. Nalo Jisas ipuki tirimele aku ulumuni imboma eno none teremele ulumu tepa pora timbelo. ²⁸ Aku ambe telka, Jisas ipuki tirimelemuni kau Goteni imbomando yunge imbo toya tolima moromele ungumu nimo nimolo. Mosesini tirimu mane ungu lombimelemunga aku tepa naa nimbelo. ²⁹ Gote we imbomanga Gote, molo Juda imbomanga kauya? Aku molo. Yu imbomanga pali Gote. ³⁰ Gote tendekumu kau moromo, akumuni imbo kangu pundu te kopiko wendo limelemanu iye nomi Kraist yu kau ipuki tirimelema kanopa imbo toya tolima nimbe, imbo kangu pundu te naa kopiko wendo limelemanu iye nomi Kraist yu kau ipuki tirimelema kanopa imbo toya tolima nimbelola. ³¹ Aku tepo nimbolio wali Kraist paimbo nimbo ipuki tirimolo ulumuni Moses tirimu ungu manema ulure molo nimoloya? Paa molo. Kraist paimbo nimbo ipuki tirimolo ulumuni ungu manema enge nipili nimolo.

4

Goteni Abraham iye toya tolimu nimu ungu-munga pulumu

¹ Abraham lino kalopa ltimu iye kolepa, yu ambele ulumu terimuna kanopalie Goteni yu iye toya tolimu nimu nimoloya? ² Abrahameni yu ulu terimumanga paimbo Goteni yu iye toya tolimu nimbe kanolkanje yu yunge imbi lipe ola mundulka. Nalo Gotenga kumbekerena angilipelie aku tepa naa nimu. ³ Aku ungu-mundo Gotenga bukumuni ungu ambelemu nimoya? Akumuni nimbeindo,

Goteni Abraham kinye tembo nimbe panjirimu ungumu Abrahameni paimbo nimo nimbe ipuki tirimumunga Goteni yu iye toya tolimu nimbe kanorumu, *(Stt 15:6)*
nimbe peremo.

⁴ Imbo teni imbo tenga kongonomu tendere-momunga mele te tirimomu mele kipungere ltio konopu naa lembalo. Yunge kongono tenderomunga tirimuna ltio konopu lembalo. ⁵ Aku paimbo nalo imbo teni Goteni na imbo toya tolimu nimbe kanopili nimbe yunu ulure naa tepa aku ulu keru terimu imbo te Jisasini yunge nimbe tenderimumunga Goteni yu imbo toya tolimu nimbelo nimbelie ipuki tirimo akumunga ipuki tirimo ulumuni Goteni yu iye toya tolimu imbi timbelo. ⁶ Devitini aku tepala nimu. Goteni imbo teni i tepo tendu kani nunge iye toya toli moro ungu naa nimomu imbo toya tolimu nimbe karomo imbomu yu malo ningo pilengei nimbelie nimbeindo,

⁷ Imbomanga ulu keru teremelema Goteni tiye kolopa,
enonga ulu pulu kerima kamukumu kulu ton-doromo imboma, eno malo.

⁸ Imbo tenga ulu pulu keru teremomanga Aw-
 ilimuni altopa naa lipe manjipe
 konopuni tiye koromo imbomu, yu malo, (Sng
 32:1-2)
 nimu.

⁹ I molko kondonge mele Devitini nimu ulumu
 imbo kangi te kopirimele imbo akumanga kauya?
 Molo kano ulu pulumu imbo kangi te naa kopir-
 imele imbo akumanga peyaya? Abrahameni
 Goteni nimu mele paimbo nimbe ipuki tirimu-
 munga Goteni yu iye toya tolimu nimbe kano-
 rumu aku tepo nilipo oro. ¹⁰ Abraham ambe tepa
 molorumu wali Goteni kanopalie iye toya tolimu
 nimbe kanorumuya? Yu kangi pundu te kopirimu
 wali Goteni iye toya tolimu nimu molo oi kangi
 pundu te naa kopili aku tepa nimuya? Oi naa
 kopili aku wali nimu. ¹¹ Yu oi kangi pundu te
 naa kopipalie Goteni nimu ungu paimbo nimbe
 ipuki tirimumunga Goteni yu iye toya tolimu
 nimu. I iyemu Goteni iye toya tolimu nimbe
 karomo ningo kanangei nimbelie kangi pundu te
 i teko kopiwi nimbe mane tirimu akumu altopa
 mane tirimu. Akumunga imbo kangi pundu te
 naa kopiko Goteni nimo mele paimbo ningo ipuki
 tirimelemunga Goteni aku imboma imbo toya
 tolima nimbe karomo imbomanga pali Abraham
 yu aku imbomanga anda kolepamu. ¹² Juda im-
 bomani enonga kangi pundu te kopirimele aku
 ulu pulumunga kau yu enonga kolepa, molo.
 Nalo oi Abraham kangi pundu te naa kopipalie
 Goteni nimu mele paimbo nimbe ipuki tirimu
 ulu lombilko kangi pundu te kopirimele imbo
 mareni aku teko ipuki tirimelemunga Abraham

yu enonga kolepa iyemula.

Goteni eno kinye tembo nimbe panjirimu ungumu paimbo ningo ipuki tirimele imbomando pali nimu

¹³ Goteni maina mele terimuma pali Abraham kinye yuni kalopa limbelo imboma kinye eno nanga maimu timbo nimbe panjirimu akumu Abrahameni ungu mane mare pilipe tenge tipe terimumunga naa nimu. Abrahameni Goteni nimu ungu paimbo nimbe ipuki tirimumunga Goteni Abraham yu iye toya tolimu nimbe kanopalie melema pali timbo nimbe, nimbe panjirimu. ¹⁴ Nalo ungu manema pilko tenge tiko tengemunga Goteni melema timbo nimbe panjilkanje yuni nimo ungu paimbo aku tepa tembalo ningo ipuki tili ulumuni ulure naa telka. Aku tepa lekanje Goteni melema timbo nimbe panjirimu ungumu akumu tukume naa pelka. ¹⁵ Ungu manema peremo wali imbomani aku ulumu naa lombileli ulumuni Gote tepa mumindili kondoromo ulumu lipo manjirimolo. Nalo Mosesinga ungu manemu naa pelkanje imbomando ambe telka naa lombiltimeleya ungu naa nilimala.

¹⁶ Ungu manemanga pulumu aku tepa peremomunga Abrahamendo timbo nimbo, nimbo panjiro ungu nimumu Goteni imboma kinye konopu noipe we kondo koromomunga kau wendo ombalo. Aku ungumu Abraham kinye yuni kalopa limbelo imboma kinye enonga pali ungumu pepili nimbelle Goteni tembo nimbe panjirimu ungu paimbo tembalo

ningo ipuki tingemunga kau i ungumu ltemo nimu. Imbomani ungu manema pilko tenge tiko teremele aku imbomando kau naa nimu. Abrahameni Goteni nimu mele paimbo nimo lepamo nimbe ipuki tirimu ulu aku teko ipuki tinge imboma enondo kape peya nimu. Abraham yu linonga pali anda kolepamu. ¹⁷ Abraham lino Goteni nimo mele paimbo nimbo ipuki timolo imbomanga pali anda kolepamu akumunga ungu te Gotenga bukuna moromo. Akumu i tepa:

Goteni Abraham kinye nimbe panjipelie nimbeindo, “Nu manga pupu awininga anda kolepamu molani,” nimu, *(Stt 17:5)*

nimbe peremo. Akumundo Abrahameni paimbo nimbe ipuki tirimu Goteni Abraham yu linonga pali anda kolepamu moromo nimbe kanorumu. Goteni oi koloringi imboma altoko koinjo molonge ulu pulumu tipe, mele naa ltemoma wendo opili nimo kinye paimbo aku tepa wendo oromo aku Gote Abrahameni paimbo nimo nimbe ipuki tirimu.

¹⁸ Goteni anda kolepa Abrahamendo nu imbo talape awini kalko liniio nimbe panjirimu ungumu Abraham yuni ipuki tipe ltimu. Kano wali amboi anda lembolomunga ungu nimbe panjirimu ungumu we manda wendo naa ombalo nalo yuni kamukumu tembalo nimbe Abraham yu nokopa molopalie oi naa kanorumu nalo Goteni nimu mele yuni Goteni kolo naa toromona paimbo walite tembalo nimbe pilipe tiye naa kolopalie tembalo nimbe we nokopa molorumu. Gote yuni ungu nimbe panjirimu ungumu i tepa,

Yuni Abrahamendo nimbeindo, Nuni kalko linio imboma paa pulumu molonge, *(Stt 15:5)* nimu. Aku tepa nimu wali Abrahameni pilipe paimbo tembalo nimbe ipuki tipelie nokopa molopalie altopa yu imbo talape awininga anda kolepamu molorumu. ¹⁹ Yu molopili poinyema pali 100 mele omba purumu yu anda lepa pora tipelie ambomu kinye pepalie bakulu mewi engemu naa perimu. Yunge ambo Sara amboi lerimu, aku teko paimbo moloringili nalo yuni paa alaye kolte kape Gotenga nimu ungumu tiye naa kolorumu. ²⁰⁻²¹ Goteni nu ungulu menio nimbe panjirimumu pilipe kau molopalie konopu talo naa lepa yunge engemuni manda tembalo nimbe ipuki tipelie nimumuni, Goteni ungu nimbe panjirimumu paa wendo ombalo nimbe pilipe molopalie yuni Gotenga imbi lipa ola mundupe kau molopalie yunge ipuki tirimu ulumu olando olando purumu. ²² Yu aku tepa ipuki tipe molorumuna Goteni yu iye toya tolimu moromo nimbe kanorumu. ²³ Goteni yu iye toya tolimu nimbe kanorumu aku ungumu Abrahamenga kau ningo aku teko bukuna naa toringi. ²⁴ Lino yandopa yandopa pilemilila ningo aku ungumu bukuna tondoringi. Altopa lino kinye pilipolio Jisas linonga Awilimu kolorumu wali Yu makilipe koinjo molopili nimbelie terimu Gote nimbo pilipo yu nimo mele kolo naa topa paimbo tembalo nimbo ipuki tipo molomolo imboma yuni Abraham kanorumu mele lino aku tepa imbo toya tolima nimbe karomola. ²⁵ Goteni Jisas linonga nimbe kolorumuna linoni ulu keru terimulumunga ungu te lino kinye naa peremo

nimbelie Jisas makinjirimu. Aku tepalie lino imbo toya tolima nimu.

Lino Kraist Kinye Peya Kolopolio Yu Kinye Peya Makilipo Koinjo Moromolo Ungumu

5

Kraistini terimumuni lino kinye Gote kinye lipe tendeku tirimu

¹ Aku tepe nimumunga, Goteni nimu ungu akumu paimbo nimbo ipuki tirimolomunga Goteni linonga ulu pulu kerima tiye kolopa pundu naa topa imbo toya tolima moromele nimbe karomo akumunga linonga Iye Awili Jisas Kraistini tenderimumuni lino Gote kinye opa pepo konopu tendekuna pupili moromolo.

² Lino paimbo nimbo ipuki tirimolo imboma, Goteni lino we kondo koromo ulu pulumunga tukundo molamili nimbelie aku Jisasini linonga nimbe tenderimu ulumuni lino tepe tukundo ltimu. Gote kinye peya pumbo mulu kombuna tapu topo molomolo nimbo pilipolio lino pende pende tepo nokopo moromolola. ³ Akumunga kau pende naa temolo. Lino kinye umbuni wendo oromomani lino ipuki tirimolo ulumu tepe enge tirimo nimbo pilipolio aku umbunima wendo oromo wali lino tono koltomolo. ⁴ Lino ipuki tirimolo ulumu tepe enge tirimo ulumuni manda manjipe kanopolio uluma wendo oromo wali lino tepe mainye naa munduli Goteni lino yunge imbo enge nilima moromolo nimo. Manda manjipe kanopili ulumuni lino tepe mainye naa

munduli Gotenga imbo enge nilima moromolo konopu lepolio yu kinye peya molamili waio nimo pilipolio yuni lino kamukumu tukundo limbelo nimbolio nokopo moromolo. ⁵ Goteni Mini Kake Teli oi lino tirimu akumuni linonga konopuna Gote lino kinye we imboma kape konopu mondoromo ulu akumu tuku panjirimu akumunga Goteni lino tapombalo nimbolio we naa nokopo moromolo. Paimbo wendo ombalo nimbo konopu tipo nokopo moromolo ulumu ombalonje naa ombalonje nimbo konopu awini lipo naa mundurumolo. Paa wendo ombalo.

⁶ Linonga ulu pulu keru teremoloma lino linongano tiye kolopo topo mainye mundumolo enge te naa perimu wali Goteni wai panjirimuna Kraistini lino Gote umbulu tipo tepo kenjili imbomanga nimbe omba kolorumu. ⁷ Gotenga ungu manema pilipe lipe tepa kondoromo imbo toya toli te tongei tenge wali imbo teni yu kondo kolopa molo nimbe, ne iyemu tongei kolona na kolamboi ungu naa nimbelo. Molo imboma kondo kolopa kandiki teremo imbo penga te tongei tenge wali imbo teni yu kondo kolopa molo nimbe, ne iyemu tongei kolona kolamboi nimbelonje. Aku ulu manda naa telkanje. ⁸ Akumu paimbo nalo Goteni lino konopu mondoro ulu imu eno kanangei nimbe lino ulu pulu keru teli imboma kau molamili Goteni lino naa topili nimbe Gote yunge Malo Kraist linonga nimbe kolo wangopa kolorumu aku tepa Gote lino paa konopu mondoromo ulu Gote yuni lino lipe ondorumu.

⁹ Kraist linonga nimbe kolombaindo yunge

meme ondopa omba wendo purumu akumuni Goteni linonga ulu pulu kerima tiye kolopa pundu tambo ungu naa nimbe lino imbo toya toli imboma nimbe karomo lemo akumunga olando tipe Kraist linonga nimbe tenderimu kanomuni Gote mumindili kolombalo waimu wendo ombalo wali akuna lino kinye ulure naa pembalo. ¹⁰ Lino yu kinye opa pule topo molorumulu wali yunge Malo linonga nimbe kolorumu aku ulumuni lino Gote kinye altoko konopu tendekuna pupili kopu teko molangei nimbe lino lipe Gote kinye lipe popo tirimu. Kinye yu kinye paa tendekuna moromolo lemo Kraist makilipe koinjo moromo aku ulumuni Goteni lino kololi aulkena wendo lipe tukundo limbelo. ¹¹ Aku ulumu kau molo. Ulu te peya i tepa: Linonga Awili Jisas Kraistini lino Gote kinye lino tepa ame tondorumumunga Gote kinye kopu tepo moromolona Kraistini aku terimu ulumuni, kinye lino Gote kinye paa tono kolopo moromolo.

Iye Adameni terimu ulumuni kololi ulumu wendo orumu, kelepa Kraistini terimu ulumuni koinjo molko kau puli ulumu pilke topa noirimu

¹² Lino Gote kinye opa pule topolio altopo yu kinye konopu tendekuna pupili moromolo nio akumunga ungu te pilengei nemboi. Oi iye Adameni ulu pulu keru te terimu wali ulu pulu kerimu kamukumumu maina ltemo. Yuni terimu aku ulu pulu kerimuni kololi ulumu wendo orumu. Akumunga kinye yandopa yandopa lino imbomani pali ulu pulu kerima teremolona lino kinye pali kololi ulu pulumu wendo oromo. ¹³ Goteni Mosesindo imboma i teko i teko teangei niwi

nimbe ungu manema oi naa nimbe tipili mai kombuna ulu pulu kerima oi lerimu. Nalo Mosesini Gotenga ungu manema imboma oi naa nimbe tipili oi ulu pulu kerima teringi wali imbomani i ulu teremolomunga karomolo ungu pulumu naa liko manjiringi. ¹⁴Nalo kololi ulumu Adam molorumu wali lerimu. Pele yandopa Moses molorumu wali we lerimula. Adameni Gotenga ungumu tenge naa tipelie kolorumu. Imbo mareni Adam terimu mele Gotenga nimu ungumu umbulu naa tiringi nalo we koloringi. Iye Adameni terimu ulumupe iye altopa ombalomunga ulumu manda lepa terimu.

¹⁵ Nalo teringilimunga ulu pulu paa lupe lupe. Goteni lino we kondo kolopalie terimu ulu akumu paa lupela. Adameni terimu ulu pulu keru aku ulumu yu paa lupela. I ulu talo tendeku tipe molo, lupe lupe talo. Iye tendekumuni ulu pulu keru terimu aku ulumuni imbo pulumu koromele nalo Goteni lino imboma kinye konopu noipe we kondo kololi ulumuni mele paa pengamu we timbeindo Jisas Kraist we tirimu, aku iye-muni kau imboma we kondo kolopa imbo pulumu koinjo molko kondoko kau punge ulumu tirimu. ¹⁶ Akumunga ungu te peremola. Goteni we tirimumu kinye, aku iye tendeku ulu pulu keru terimumunga wendo orumu ulumu kinye, lupe lupe. Iye tendekumuni ulu pulu keru terimu akumunga imboma pali Goteni kot tendepalie eno pali ulu keru teremelemunga mindili nongo molko kau pangei nimbelo nalo Goteni we tirimu ulu i tepa: Imbomani ulu pulu keru awini teringi wali Goteni mindili nangei nilka nalo we kondo kolopa

imbomando aku tepa naa nimbe ulu pulu kerima tiye kolopo lino imbo toya tolima molamili nimbelie yu kopu tepo molamili nimo. ¹⁷ Iye tendekumuni Gotenga ungu tenge naa tirimu akumunga iye akumuni ulu pulu keru terimumunga kololi ulu pulumu iye nomi king mele moromo wali imboma pali maindo moloringi. Goteni imboma we kondo kololi ulumu kinye yuni lino we tirimu ulumu talonga engemu paa olandopamu. Goteni imboma we kondo awili tepa kololi ulu pulumu kinye Goteni imbo toya tolima nimbelo ulu pulumu linge imboma eno iye tendeku Jisas Kraistini terimumunga iye nomi kingima molko melema nokoko koinjo molko kau punge.

¹⁸ Aku lemo, iye tendekumuni ungumu tenge naa tirimumunga Goteni imboma pali kot tendepa mindili nangei nimbelo ulumu wendo orumu, aku tepala iye tendekumuni ulu toya tolimu terimumunga Goteni linonga ulu pulu kerima tiye kolopa pundu naa topa imbo toya tolima moromele nimomunga imboma koinjo molko kau punge ulumu wendo orumu.

¹⁹ Iye tendekumuni ungumu tenge naa tirimu akumunga imbo awinini ulu pulu keru teringi imboma moloringi. Aku tepala iye tendekumuni ungumu pilipe tenge tipe terimumunga imbo awini imbo toya tolima molonge.

²⁰ Imbomani enonga ulu keru tereleme paa liko manjingei nimbe Goteni Mosesindo ungu mane tipuwi nimu. Goteni ungu manema tirimu wali imbomani ulu pulu keru olando teringi. Nalo aku tendeku wali Goteni imboma we kondo kololi ulumu paa olandopa terimu. ²¹ Ulu pulu keru

teli ulumuni iye nomi king mele imboma nokopa molorumumuni imboma koloringi. Aku tepala Goteni imboma kinye konopu noipe we kondo kololi ulu pulumuni iye nomi king mele molopa lino nokopa linonga Iye Awili Jisas Kraistini tenderimumunga Goteni lino imbo toya tolima nimbe karomomunga waliwalima koinjo molopo kau purumolo.

6

Lino Kraist kinye peya kolopolio yu peya koinjo molopo, oi we konopu kerima kolopa pora tipili moromolo ungumu

¹ Oi imbomani ulu pulu keru awini teringi wali Goteni eno paa kondo kolumumu kani, kinye kape kondo kolombalo kani nimolonje? Kinye linoni kape ulu pulu kerima pimingi ti tipo teamiliya? Aku ungu nemiliya? ² Aku paa molo. Kinye lino Kraistinga imbo moromoloma konopu keru akumani lino oi ulu pulu kerima konopu mondopolio terimulu aku konopu keru perimuma kolopa pora tirimu. Aku konopuma kolumumunga aku tepo ulu pulu kerima tiye kolumulu kanomu. Kinye ambe tepo ulu pulu kerima tepo molomoloya? ³ Lino no ltimulu kano ulumuni lino Kraist Jisas kinye imbo tendekumu mele molopolio peya kolumulu. Imu naa liko manjirimeleya? ⁴ No ltimulu wali Goteni lino imbo kololi mele lipe Kraist kolopa molorumuna lipe popo tipelie lino Kraist kinye ono terimu. Aku tepala yunge enge peremo ulumuni Kraist ono

kombuna tepa makinjirimumunga lino kololi ulu tiye kolopo koinjo molomolo.

⁵ Kraist kolorumu wali, lino yu kinye peya kopu tepo kolorumulu lemo yu makilipe koinjo molorumu wali paimbo aku tepo lino yu kinye peya kopu tepo makilipo koinjo molopo yu moromo mele peya molomolola. ⁶ Lino i tepo pimolo. Kraist unjona ola uku toko panjiringi kolorumu wali Goteni linonga oi perimu konopu kerima Yu kinye waye unjona kolopili nimu. Ulu pulu keru teremolomanga ulu pulumu enge naa pepili, lino toperope tipe kendemande kongono naa tepili, altoko pilko naa teangei kani Kraist peya kolangili nimuna waye toko kondoringi nimbo pimolo. ⁷ Ono kombuna peremo imbo kololi te, ulu keru te tembalo mele molo.

⁸ Oi Kraist kinye peya kolorumulumunga yu kinye peya koinjo molomolo nimbo ipuki tiri-molo. ⁹ Lino i tepo pimolo. Kraist makilipe koinjo molorumu akumunga altopa naa kolombalo. Kololi ulu pulumuni altopa yu manda naa ambolombalo nimbo lipo manjirimolo. ¹⁰⁻¹¹ Ulu pulu kerimani yu kinye ulure altopa naa tepili Kraist wali tendeku wali kau kolorumu. Aku tepa mele lino Kraist kinye kolopolio wali ulu pulu kerima naa temolo ningo konopu lekolio molaio. Kinye yu koinjo molopalie Gotenga nimbe moromo. Aku tepa mele lino Kraist Jisas kinye kopu tepo molopolio Gotenga nimbo moromolo ningo konopu lekolio molaio. ¹² Akumunga enonga oi we konopuma kolopili imbo koinjo moromele kani kinye ulu pulu kerimani lino imboma naa nokopili, mai kombu imbomanga konopumuni

lino ulu pulu kerima konopu tikolio teangei nimbe lino toperope timbelo wali aku uluma naa temolo ningo enge ningo molaio. ¹³ Linonga kangina angimo melema palini ulu pulu kerima teamili ungu naa nengei. Nalo Lino Kraist peya kolorumu, kinye koinjo moromolo kani linonga nimbolio akuma kangina angimo melemani ulu toya tolima kau teamili Gote tiemili. Yuni lino nokopa kondopili ningo teaio. ¹⁴ Liko manjeio! Goteni oi Moses nimbe tirimu ungu manemani eno naa nokopa ltemo nalo Goteni eno kinye konopu noipe we kondo kolopalie eno nokopa moromo. Akumunga ulu pulu kerimuni eno naa nokombalo.

Ulu pulu toya tolimunga kongono imboma moromolo

¹⁵ Kinye Gotenga ungu manemani lino naa nokoromomunga lino ambe temoloya? Kinye Gotenga we kondo kololimuni lino nokoromo akumunga ulu pulu kerima teamiliya? Paa molo! ¹⁶ Imbo teni imbo tenga kongono kendemandemu molambo nimbelie yu paimbo aku imbomunga unguma kau pilipe lipe yunge kongonoma kau tepa mindili noromo akumu eno naa liko manjirimeleya? Aku tepa melela eno ulu pulu kerimunga kendemande kongono tendeko molonge lemo aku tengemunga kolonge. Molo Gotenga kendemande kongono tendeko yunge unguma pilko tenge tiko molonge lemo aku tengemunga Goteni eno imbo toya tolima nimbelo. Aku ulu naa liko manjirimeleya? ¹⁷ Eno paimbo oi ulu pulu kerimunga kongono kendemande imboma moloringi nalo kinye Gotenga unguma

pilko liengei ningo eno mane tiringi wali aku unguma paa enge ningo pilko ltingi, aku teko teringimunga kinye linoni Gote kinye Paa tereno nemili. ¹⁸ Oi ulu pulu kerimuni eno enge nimbe ka topa yunge kongono kendemandema molangei nimu nalo altopa Goteni eno tapopa wendo ltimu wali eno ulu pulu toya tolimunga kongono kendemandema moromele.

¹⁹ Ungu we nimbo timbo wali na pilko linge nimbo i maina teremele ulumunga ungu te manda lepo nio. Oi ulu pulu kerima enonga kimbo ki kangimanga pali iye nomi mele molopili ningi wali enge nimbe nokorumu kinye kimbo ki kangimanga melemani ulu pulu penga te naa teko, ungu manema tenge naa tiko kalaro moromo ulu pulu kerima kau olandopa olandopa ka kongono mele kau teko moloringi, aku tepa mele kinye alowa teko kimbo ki kangimanga pali ulu toya tolimunga kongono kendemande mele molamili ningo Gote kanopa penga pimo ulu pulu pengama kinye ulu pulu toya tolima kinye akuma kau teko molaio. Gotenga imbo kake telima molamili ningo aku ulu teangei. ²⁰ Ulu pulu kerimani eno toperope tirimu wali yunge kongono kendemande tenderingi. Aku wali ulu pulu toya tolimunga maindo naa moloringi. ²¹ Oi teko moloringi uluma kinye liko manjikolio mai koromele aku ulumanga oi mele penga ambelema ltingiya? Mele pengare naa ltingi. Ulu pulu keru teringimunga eno kololi ulu pulumu kau liko tipe kombuna pungei purumele. ²² Nalo ulu pulu kerimani eno oi ka topa noirimona moloringi wali Goteni eno moki lepa wendo

ltime. Kinye eno yunge kongono kendemande imboma moromele. Aku teko moromelemunga eno ulu penga ltimelemu aku mele kalombaindo eno konopu kake telima tirimona ltimele. Kano kinye konopu kake teli peremo imbomando molko kondoko kau pangei nimbelo. ²³ Ulu pulu kerimuni yunge kongono tenderemele imboma mele te tirimo. Akumu eno kolkolio tipe kombuna pangei ulumu tirimo. Nalo lino Kraist Jisas linonga Awilimu yu peya tendekuna kopu tepo moromolo wali Goteni lino mele te we tipe kalopa tirimo, akumu lino yu kinye molopo kondopo kau pumolo ulumu tirimo.

7

Poloni ambiye talo morombele ulumunga ungu te manda lepa nimu

¹ Ango kame, Gotenga ungu manema Mosesini oi nimbe tirimuma eno pimele imbomando nio. Imbo koinjo moromelema ungu manemani nokoromo nalo koromele wali naa nokoromo akumu eno pimele. ² Akumu i tepa mele: Ambo te iye purumomu yunge iyemu we koinjo moromo kinye ungu mane teni elo nokoromomunga ambomu wendo pumbelo aulkere naa litemo. Nalo yunge iyemu kolombalo wali aku ungu manemuni yu naa nokoromo. ³ Akumunga yunge iyemu we koinjo molopili yu iye te kinye ulu kerinale temo lemo yu wapu ulu kerinale teli ambomu nimele. Nalo yunge iyemu kolombalo wali aku ungu manemuni yu naa nokoromomunga yu altopa iye pumo lemo aku manda. Aku temo lemo yu wapu ulu kerinale teli ambomu naa nimele.

⁴ Nanga ango kame, eno aku ulu mele teringi. Kraist kolorumu wali eno peya tendekuna molko koringimunga kinye Mosesini tirimu ungu manemani eno naa nokoromo, eno iye te lupenga ambomu mele moromele, aku iyemu imbo ono kombuna makilipe koinjo molorumu iye Kraist. Eno Goteni konopu mondoromo uluma teangei aku iyemunga imboma moromele. ⁵ Liko manjeio. Linonga oi konopumani lino nokorumu wali ungu manemani teangei molo naa teangei nimu mele pilipo linonga kangimani pali ulu pulu kerima kau teamili konopu lepo terimulu. Aku ulu terimuluma kolomili ulumu kau terimulu. ⁶ Nalo kinye lino Kraist peya kolorumulu akumuni lino oi ka topa noirimu ulumu mainye purumu. Kinye ungu manemani lino naa nokoromo. Akumunga ungu mane bukuna toringimanga kongono kendemande imboma naa moromolo. Mini Kake Telimuni teaio nimo ulu koinjomanga kongono kendemandema tenderemolo.

Ulu pulu kerimuni lino tepa bembo tirimo ungumu

⁷ Mosesinga ungu mane ambe tepa peremo nimoloya? Ungu manema ulu pulu kerimu nemiliya? Aku paa molo. Ungu manemani na naa lipe ondolkanje ulu pulu kerima kanopo imbi naa tilka. Ungu mane teni imbo tenga melema kanoko kumu naa mewi ungu naa nilkanje imbo tenga melema kumu meli ulu kerire nimbo naa lipo manjilka. ⁸ Nalo ulu pulu kerimuni na mele lupe lupema kumu meambo nimbe ungu manemanga lape lepa lipe kondopalie wali na aku tepo kumu mepo moloru ulu toperope tirimu. Ulu

pulu kerimuni ungu mane akuna lape naa lekanje engema naa pepa yu imbo kololi mele pelka. ⁹ Na oi ungu manema naa pilipo walulu tipo moloru nalo altopa ungu manema na moloruna wendo orumu wali ulu pulu kerimu wendo omba tondolo ilte perimu, aku wali na Gotenga kumbekerena imbo kololi mele moloru. ¹⁰ Aku wali Goteni ungu manema pilko tenge wali koinjo molopa kau puli ulu pulumu linge nimbelie tirimu aku ungu manemani na kololi ulu pulumu tirimu ltemo nimbo kanoru. ¹¹ Aku ambe tepa terimuya? Aku ulu pulu kerimuni ungu mane akuna lape lepa lipe kondopalie ungu manema lipe na kili tipe kondi topalie topa kondorumu. ¹² Ungu nilipo oro aku ungu mane peremomunga pulumu ambe tepa ltemoya? Ungu manema Gote yunu tirimomunga kake telimu. Ungu manemanga tukundo Goteni teaio nimu ungu peremoma pali kake tepa, tumbi nili paa pengamu.

¹³ Aku lemo aku ungu mane pengamuni na kololi ulu pulumu tirimuya? Aku paa molo! Ulu pulu kerimuni kololi ulu pulumu tirimu. Pele nani ulu pulu kerima terumunga kololi ulu pulumu na kinye omba perimu. Ulu pulu kerimuni aku ungu mane pengamunga kololi ulu pulumu wendo opili nimu. Goteni ulu pulu kerimu mona lembalo wali imbomani akumu paimbo ulu pulu kerimu ningo kanangei nimbe tepili nimbe tiye kolorumu. Akumunga Goteni teangei nimbo ungu mane tirumani ulu pulu kerimu paa mele keru lkupindi tolimu imboma ningo kanangei nimbe tepa mona ltendepili nimu, akumunga ungu manemani aku ulu tirimu.

Ulu pulu kerimuni lino nokorumu ungu te

¹⁴ Lino i tepo pimolo: Ungu mane Gote yunu tirimu akuma ungu mane pengama nalo na mai kombuna moro iyemu ulu pulu kerimuni na ka topa noirimuna yunge kongono kendemande tendeli iyemu moro akumunga Goteni konopu mondoromo ulumu teamboi nimbo perero. ¹⁵ Ulu teroma ambele pulurenga ulu akuma teronje, naa lipo manjiro. Na konopu mondopo teamboa konopu lteo mele naa tepo, naa teambo konopu lepo konopu naa mondoro uluma tero. ¹⁶ Na konopu naa mondopo naa teambo nio uluma teromunga Gotenga ungu manema paa pengama nio. ¹⁷ Akumunga aku ulu kerima na nanu teambo nimbo naa tero. Ulu pulu kerimu nanga konopuna peremomuni teremo. ¹⁸ Paimbo na ulu pengama teamboa konopu lteo nalo manda naa tero. Akumunga, nanga konopuna tukundo ulu penga te tembo ulu pulumu naa peremo lipo manjiro. Aku ulu penga naa peremo konopumu nanga oi konopu perimumundo nio. ¹⁹ Ulu penga teambo konopu lteo akuma naa tero. Ulu keru naa tembo konopu lteo akuma tepo kau moro. ²⁰ Ulu keru naa teambo konopu lteo aku ulu kerima tero akumu nanu teambo nimbo naa tero. Nanga konopuna tukundo ulu pulu keru peremomuni kau aku uluma teremo.

²¹ Akumunga ungu mane teni na nokoromo nimbo kanoro akumu i tepa: Ulu pengama teambo nio wali ulu kerimuni lape lepalie na ka topa noirimo. ²² Paimbo nanga konopuna tukundo Gotenga ungu manema konopu tipo paa teamboa konopu lteo, ²³ nalo nando tewi nimo

ungu mane te lupe nanga kangi angimomunga tukundo pali peremo nimbo karo. Akumuni Na ungu mane teambo konopuni nimbo pio aku ungu manemu kinye opa teremo. Aku ungu mane lupemu ulu pulu kerimu, akumuni nanga kangina tukundo pali pepalie ka tipe nokoromo. ²⁴⁻²⁵ Na tukundo opa teremo nilipo oro ulumunga tepo moro mele i tepa: Na nanu nanga konopumuni Gotenga ungu manemanga kongono tero nalo nanga oi konopu kerimuni nanga kangi angimoma tope tipelie ulu pulu kerimunga ka kongono tirimona tero. Aku ulumuni na ka tipe nokopalie topa kondombai teremona konopu keripanjipo narini na lipe tapombalona kololi ulu pulumu peremo kangimu tiye kolomboya? Nanga Jisas Kraist linonga Awilimuni nanga nimbe tenderimumunga Goteni na lipe taporomo. Aku ulu teremona Gote yu kapi nimbo paa terenowa nio.

8

Mini Kake Teli lino enge tirimomuni lino Gotenga bakuluma molopa ulu toya tolima teremolo ungumu

¹⁻² Nalo Goteni lino taporumumunga lino Kraist Jisas kinye peya tapu topo moromolomunga koinjo mololi ulu pulumu peremo Mini Kake Telimuni lino nokopa, ulu pulu kerimu kinye kololi ulu pulumu kinye lino nokoringili talo lino naa nokongele, molko kondangei nimo akumunga Kraist Jisas kinye peya kopu tepo moromolo imboma ulu kerit eremelemanga lino kot tendengena mindili nomolo ulu te naa

peremo. ³ Linonga oi konopumu enge naa perimumunga Mosesini Gotenga ungu mane tirimumani enge naa nimbelie lino tapombai terimu ulumu manda naa terimu nalo Goteni manda terimu. Yunge Malo maina imbomanga ulu pulu kerimanga kolo wangopa kolopili nimbe maina lipe mundurumu, aku iyemu omba lino maina imbo ulu pulu keru teli imboma mele apuwe lierimu. Yu imbo kerimanga nimbe kolo wangopa kolumu wali Goteni aku tepa Jisas yunge kangindo imbo kerimanga ulu keru enonga kangu akuna peremoma kot tendepalie aku engema topa maindo mundurumu. ⁴ Lino ungu manemani i teko i teko tumbi tiko teangei nimo mele linoni aku tepo teamili nimbe Goteni aku ulu terimu. Lino kinye oi we konopu kerimuni teaio nimo ulu naa pilipo tepo Mini Kake Telimuni teaio nimo ulu pilipo teremolo imbomanga nimbe Goteni aku ulu terimu.

⁵ Oi konopu kerimuni teaio nimo ulu pilko teko moromele imboma aku konopumuni konopu mondoromo ulu akumu kau temolo konopu leko moromele, nalo Mini Kake Telimuni teaio nimo ulu pilko teko moromele imbomani Mini Kake Telimuni konopu mondoromo ulu akumu kau konopu leko moromele. ⁶ Oi konopu keru peremo uluma tembo konopu lepa moromo imbomu kolombalo, nalo imbo te Mini Kake Telimuni yunge konopumu nokoromona moromo imbomu koinjo molopa konopu u nipili molombalo. ⁷ Imbo te oi we konopu keru ulumu tembo konopu lepa moromo imbomuni Gotenga ungu manemanga maindo naa molopa Gotenga

ungumu tui tirimomunga yu Gote kinye opa pule toromo. Gotenga ungu manemanga maindo molambo konopu lekanje imbo aku tepamunga enge te naa pelka. ⁸ Oi konopu kerimani amboromo imboma Goteni konopu mondoromo ulu tendekure kape naa teremele.

⁹ Nalo Gotenga Mini Kake Telimu paimbo enonga konopuna molopalie yuni eno tope tirimona oi konopu kerimuni eno tope naa tirimo. Kraistinga Mini Kake Telimu konopuna naa moromo imbo akuma yunge imboma naa moromele. ¹⁰ Nalo Kraist kinye kopu teko molonge lemo paimbo ulu keru teringimunga yu kinye imbo kololima moromele nalo yu kinye Gotenga imbo toya toloma moromelemunga eno konopu koinjo pungolio koinjo moromele. ¹¹ Aku teko moromele kani Jisas kolorumu wali yu ono kombuna makinjirimu Mini Kake Telimu enonga konopuna molomo lemo Kraist Jisas makinjipe ola mondorumu Goteni enonga konopuna moromo Mini Kake Telimunga engemuni enonga kangima kololi ulu pulumu peremo kangima tepa koinjo limbelo.

¹² Aku tepa teremomunga, ango kame, lino tepo moromolo ulumu paa teamili. Oi konopu panjipo molorumulu kanomundo naa nio. Aku molo. ¹³ Eno oi konopu keru peremomunga pilko teko molonge lemo Goteni eno kolangei nimo. Nalo Mini Kake Telimunga engemuni lino oi ulu keru teremelema topa kondopili ningo aku teko elkele akuko toko kondonge lemo eno koinjo molonge.

¹⁴ Gotenga Minimuni tope tipe yunge nimo ungu tenge tirimele imbo akuma Gotenga baku-

luma moromele. ¹⁵ Goteni eno Mini Kake Teli tirimumu, eno imbo kerima Gote pipili kolko tule teko angilengei Mini Kake Teli aku tepamu naa ltingi. Molo. Mini Kake Telimuni eno Gotenga bakuluma mondoromona ltingi. Lino tope tirimona Gotendo Ara nimolo. ¹⁶ Mini Kake Telimuni linonga konopundo eno Gotenga bakuluma moromele kani yundo ara neio nimo wali aku tepo nimolo. ¹⁷ Lino yunge bakuluma molo-molo lemo pele Lapani yunge imboma molko kondonge ulu timbeloma moke tepalie lino timbelola, Kraist kinye peya limolo. Nalo we naa timbelo. Lino pele Kraist kinye yunge kombu pengana kopu tepo molopo kondamili nimbolio Kraist mindili nomba umbuni merimu mele lino aku tepo mindili nombo umbuni memolo lemo Goteni Kraist molopa kondoromo ulumu tirimuna ltimu mele lino aku tepa timbelona limolola.

Ulu pengama omba mona lembalo ungumu

¹⁸ Gotenga pa telimu kinye molopo kondomolo ulu pengama mona lembalo aku uluma paa olandopa lipo manjipolio i moltomolo walimanga lino Kraistinga imboma mindili nombo moromolo uluma paa mandopa konopu lteo. ¹⁹ Goteni nanga bakuluma kangi penga angilepili na kinye kamukumu kopu tepo molamili nimbelo ulumu kanamili ningo kanongeindo Goteni terimu melema pali nokoko moromele. ²⁰⁻²¹ Paimbo, Goteni terimu melema pali molko kenjirimele, nalo melema enongano molopo kenjimili ningolio molko naa kenjirimele, aku molo. Ulu penga pele wendo ombalo uluma kanangei nokoko molangei nimbelie Goteni yunu melema oi molko kenjingei

nimu. Ulu kerimuni yunge imboma ka topa noirimona naa molko yu kinye molko kondonge mele, melema pali oi molko kenjengei nimu ungu-munga maindo moromele melema aku ulumunga wendo ongo yunge bakuluma koinjo molonge mele aku terimu melema pali kape koinjo pungei nimbelle oi molko kenjengei nimu.

²² Lino i tepo pimolo: Amboma bakulu kanoko lingeindo mindili nongo pereremele mele Goteni terimu melema pali aku teko mele mindili noringima yandoko kape mindili nongo pereko moromele. ²³ Mele akuma kau molola. Lino Goteni Minimu oi kumbe lepa tipelie melema pali timbelo lipo noimolo imboma peya. I kangi tukundo mindili nombu perepo molopolio ulu pulu kerimani lino kundupe ka mele tirimo aku kangimunga lino wendo lipe kangi te lupe, Kraistinga kangi mele tipe lino kamukumu yunge bakuluma omba limbelomunga konopu tipo nokopo moromolo nimbo pimolo. ²⁴ Paimbo kinye imbo kangina tukundo molopolio molopo kenjirimolo. Pele walite kangi te lupe lipo Gotenga bakuluma kamukumu molamili konopu lengei nimbe Goteni lino lipe tapopa mindili nolemala aulkena wendo ltimu. Nalo i tepo kanomolo i tepo molomolo nimbo pimolo mele oi kanolemalanje molo oi limalanje, i tepo limolo molo i tepa wendo ombalo nimbo pilipo nokopo naa molemala. Imbo narini melte oi lipe noipelie limbo nimbe pilipe nokopa moromoya? Aku ulu naa teremolo ²⁵ nalo kinye aku tepo limolo, aku tepo molomolo nimbo pilipo aku walimu wendo ombalo nimbo taka lipo nokopo moromolo.

Mini Kake Telimuni Gotendo linonga nimbe konge tenderemo ungumu

²⁶ Ulu penga te wendo opili nimbo moromolo aku tepa mele, lino konopundo enge naa peremo wali Mini Kake Telimuni lino lipe taporomo. Lino Gote kinye ungu nimilindo konge temolo mele naa lipo manjirimolo. Yu kinye ambe tepo ungu nimolonje nimbo, pilipo tundurumolo. Lino aku tepo pilipo tundupo moromolo wali Mini Kake Telimuni pilipelie ungu nimilindo ambele ungu nemolonje nimbo pilipo tundurumolo unguma yuni kanopa imbi tipelie lino kele topalie Gote kinye linonga nimbe pumbe konge tepa nindirimo. ²⁷ Goteni yuni uluma wendo opili nimbe pimo mele Minimuni pilipelie lino lipe tapopa lino Gotenga imbomanga konge tenderemomunga Minimuni linonga konge tenderemo ungumanga puluma aku imbo konopumanga tukundo karomo Gote yuni lipe manjirimolo ungu-manga pulumu pimo.

Yunge imbo molongema Goteni koro oi kanopa ltimu ungumu

²⁸ Lino Gote konopu mondoromolo imboma yuni eno kinye konopu lteo uluma teambo nimbe kanopa lipe peya molamili waio nimbe tukundo ltimu imbomanga Goteni mai kombuna ltemo uluma palini lino tepa enge tipili nimbe nokoromo ulumu lino lipo manjirimolo. ²⁹ Paa koro oi Goteni Yunge imbo molongema kanopalie nanga Malo komo mele yu tendekumu yunu naa molopili, angenupili kinye peya molangei kani nanga imbo molonge nimbe kanopa ltimu

imboma nanga malo iyemu mele molangei nimbe panjirimu. ³⁰ Aku wali yuni aku tepa nimbe panjipe kanopa ltimu imboma nanga imboma molangei waio nimu. Nanga imboma molangei waio nimu imboma eno ulu pulu keru teringima tiye kolopolio nanga imbo toya tolima moromele nimbo kanopolio nanga kumbekerena ongo molangei nimu. Na kinye molopa kondoli kombuna molamili waio nimu.

Ulu teni Gote yunge imboma konopu mon-doromo ulumu pipi naa timbelo

³¹ Akumunga Goteni lino kinye teremo ulu-mundo linoni ambele nemiliya? Gote aku tepa linonga opa kalale iye moromomunga narini lino kinye opa pule tombaloya? Te manda molo. ³² Yuni yunge malo kape lino naa timbo ungu naa nimbe, linonga pali lipe tapopa kolo wan-gopa kolopili nimbe tirimu. Yunge malo ten-dekumu linonga nimbe tirimu lemo yunge we mele mendo mendoma ambe telka naa timbe-loya? Paa timbelo. ³³ Goteni nanga imboma nimbe kanopa ltimu imboma narini kot tendem-baloya? Goteni linondo enonga kot wendo om-balo ulu te naa peremo, eno imbo toya tolima moromele nimo. ³⁴ Lino kot tendepalie mindili nangei unguumu narini nimbeloya? Te molo. Kraist Jisasini linonga nimbe kolorumu. Akumu kau molo. Goteni yu topa makinjirimu iyemu, yu lino pinyewe koinjo ltimu iyemu, yuni Gotenga imbo kindo angilipe linonga ungu tapopa nimbe moromo. ³⁵ Kraistini lino konopu mondoromo ulumu narini manda tungu tipe yu mele mele

tembaloya? Umbuni meremolomani manda tembaloya? Molo lino topa tundurumo ulumani manda tembaloya? Molo imbomani lino mindili tirimele ulu teni, molo engele oromo ulumuni, molo pulu waimbele melema molo lembalo akumuni, molo ulu teni lino topa kondombai tembalo ulu te wendo ombalomuni, molo opa te wendo ombalomuni, aku ulumanga pali teni tembaloya? ³⁶⁻³⁷ Paa molo. Paimbo Gotenga Ungu Moromo Bukumuni umbuni aku tepama lino kinye wendo ombalo mele nimo. I tepa nimo,

Lino nunge imboma moromolona waliwalima imbomani lino toko kondongei teremele.

Kongi tongei konopu tendekumu panjiko toromele mele lino aku teko tomolo konopu ltemele, *(Sng 44:22)*

aku tepa bukomuni paimbo nimo nalo Kraist yuni lino konopu mondoromona lino enge tirimo aku wali lino mindili tirimo ulu akuma linoni topo mainye mundurumolo. Yuni lino kinye moromomunga lino enge olandopa peli imboma moromolo. ³⁸ Na i tepo lipo manjiro. Kololi ulu pulumuni, molo mololi ulu pulumuni, molo Gotenga mulu kombuna enseleman, molo Sata-nenga kuromani, molo kinye peremo ulumani, molo altopa ombalo ulumani, molo mele enge nilimani, ³⁹ molo muluna paa ola meleman molo maina mainye ltemomani, molo mele lupe lupe-mani pali kape, Goteni lino konopu mondoromo ulumu pipi tipe aku ulumanga pali teni Gote kinye lino tungu tipe yu mele mele naa tembalo, paa molo nimbo akumu na konopu tendekumu panjiro. Goteni lino konopu mondoromo ulumu

Kraist Jisas kinye peremo.

9

Poloni Israel imboma paa kondo kolorumu ungumu

¹ Na Kraistinga iyemu moro na ungu paimbomu nio. Kolo naa toro. Mini Kake Telimuni nanga konopuna paa nino nimona lipo manjiro. ²⁻³ Nanga ango kame, anda kolepalemani na peya kalko ltingi Israel imbo akuma, enoni teremelemunga Goteni eno tepa kenjimbelo, kombu kerina molko kenjiko kau punge na lipo manjipolio niomuni, nanga konopuna paa kondo kolopo waliwalima kamele ambolopo mindili paa nombo moro akumu paa nio. Akumunga wendo liembo nimbo nani nanga Israel imboma lipo tapondambo nimbo Goteni eno molko kenjinge aulkena naa pangei nimbe na Pol Kraist kinye peya molombolo aulke purona naa pambo nimbe pipi tipe, enonga kolo wangopo molopo kenjimbo aulkena pambo, eno nanga kolo wangoko molko kondonge aulkena pangei nilka aulke te lekanje nani Gotendo aku teko niwi nilka. ⁴ Oi Goteni Israel imboma kanopa lipe nanga bakuluma molangei nimbe tepa ltimu ulumu kinye Gotenga pa telimu kinye, ungu nendo yando nimbe panjipe mi lierimu unguma kinye, Mosesini ungu mane tirimu ungu manema kinye, Gote popo toko kapi ninge ulumu kinye, eno kinye i tepo i tepo tembo nimbe panjirimu unguma kinye, ima pali enonga. ⁵ Pulu polko anda kolepa iye awilima Israel imboma enongala. Kraist maina iye molombaindo anda kolepalemani yandopa kalko ltingi

imbo teni Kraist merimuna yu enonga talapena wendo orumula. Yu melema pali nokoromo Gote. Yu takiraki kapi nimbo tiye naa kolopo imbi lipo ola mundemili. I paa.

Goteni Israel imboma kinye terimu ulumu

⁶ Linonga kolepa Israeleni kalopa ltimu imbo nanga ango kame mare awini Gote umbulu tirimelemunga kondo teremo nalo eno teremelemunga tepo niomu Goteni Israel imboma kinye tembo nimbe panjirimu ungumu kamukumu mainye pumo nimbo naa nio. Linonga kolepa Israeleni kalopa ltimu imboma pali Israel lapu imbi akuna naa moromele. ⁷ Abrahameni kalopa ltimu imboma pali yunge bakuluma moromele manda naala nimolo. Oi Goteni Abrahamendo aku tepa nimbelle nimbeindo,

Aisakeni kalopa limbelo imboma kau imbi leko
Abrahameni kalopa ltimu imboma ninge,
(Stt 21:12)

nimu. ⁸ Aku ungumunga pulumu i tepa: Lino Abrahameni kalopa ltimumunga Gotenga bakuluma moromolo manda naa ninge. Goteni Abrahamendo imboma kinye tembo nimbe panjirimu ungumu paimbo ningo ipuki tirimele imboma kau Goteni Abrahamenga bakuluma nimbe karomo. ⁹ Goteni tembo nimbe panjirimu ungumu i tepa.

Wai wendo ombalo niomu wendo ombalo wali kelepo yando ombo wali Sarani ungulu te membalo nimu. *(Stt 18:10,14)*

¹⁰ Akumu kau molo. Rebekani merimu ungulu talonga lapa tendekumu kau, akumu linonga anda kolepa Aisak kanomu. ¹¹⁻¹² Akumu paimbo

nalo olo pakilieme ungulu talo oi naa meli wali, oi ulu keru pengama naa pilko teangili kape Goteni Rebekando nimbeindo,

Komomuni akiliomunga kongono kendemande tendembalo, *(Stt 25:23)*

nimu. Goteni yunu waliwalima pilipe wendo opili nimbe kanopa ltimu mele lipa manjipelie aku ungu nimu. Ungulu taloni ulu teringili mele kanopa naa apurupe, yu yunge konopuna kau pilipe kanopa lipelie aku tepa nimu. ¹³ Aku tepa mele Gotenga bukuna ungu te moromo, akumu i tepa:

Goteni nimbeindo, “Jekop konopu mondopo nanga iyemu molopili, nio nalo Iso konopu naa mondoro,” nimu. *(Mal 1:2-3)*

¹⁴ Goteni aku ulu terimumunga linoni ambele nimoloya? Goteni aku tepa terimu mele alowa tepa, tepa kenjirimu nimoloya? Akumu paa manda molo. ¹⁵ Aku ulumunga Goteni Mosesindo nimbeindo,

Nani nanu imbo te tepa kenjimbalo wali kanopolio kondo kolopo mindili naa nopili nimbo konopu lembo imbomu kondo kolopo mindili naa nopili nimbo.

Nani nanu imbo te umbuni pembalo wali kanopolio kondo kolopo lipo tapondombo konopu lembo imbomu kondo kolopo lipo tapondombo, *(Kis 33:19)*

nimu. ¹⁶ Akumunga imbo teni Goteni na yunge imbomu nimbe mako topili konopu litemomunga Goteni yunge nimbe mako naa toromo. Molo imbo teni Na mako topili nimbelie mindili nomba

ulu teremo akuma kanopa mako naala toromo. Goteni yunu, yunge kondo koromo akumuni kau aku ulu teremo. ¹⁷ Aku ulumunga Goteni Mosesinga kerena Isip iye nomi kingimundo nimu ungumu Gote yunge Bukuna moromo akumu i tepa,

Nu kinye tembo mele imbomani kanoko nanga engemu kanangei. Na imbi molopili temanemu mai kombumanga pali toko molangei nimbo nu Isip imbomanga iye nomi kingimu molani nindu, *(Kis 9:16)*

nimu. ¹⁸ Akumunga, kinye lino i tepo pimolo. Goteni Imbo te kondo kolombo konopu lemo imbomu paimbo kondo koromo. Nanga ungumu naa pilipe tui tipili nimbo konopu lemo imbomu paimbo aku tepa moromo.

¹⁹ Akumunga kinye eno imbomanga teni na walipe pilipelie nimbeindo, Goteni aku teremo lemo lino ulu kerima teremolo mele kanopalie lino ambe temona teko kenjirimele nimoya? Goteni konopuna pilipe tembo konopu lemo mele narini manda molo nimbeloya nilka.

²⁰ Aku nilkala nalo maina imbo narini Goteni ulu teremomanga teko kenjirino nimbe iri tombaloya? Imbo teni melte wamoromo wali aku melemuni imbomundo na ambe temona aku teko wamoronoya nimbeloya? ²¹ Maini mingima wamoromo iye teni mingi talo wamopalie kamukumu noimbei mingi te wamopa, koieka noimbei mingi te wamopa aku tepa manda naa wamombaloya? Akumu yunge kongonomu.

²² Aku lemo Goteni aku tepa manda naa tembaloya? Goteni Yunge mumindili kolto mele

mona wendo opili, yunge engemu kanangei nimbe, mele tepo kenjimbo konopu lemo melema tepa kenjimbelo walimu wendo ombalo kinye tembalo waimu we liepili tiye koromo aku ulu teremonje? ²³ Yunge oi wamopa noindirimu mele pengama kondo kolopa yu kinye lepa kondopili nimbelie yunge pa telimu kinye engemu talo kanoko, yunge molopa kondoli ulumu mele pengamani kanangei nimbe oi mele kerima we liepili nimonje. ²⁴ Melema kondo kolombaindo tembalo melema nio akuma lino maina imbo Goteni kanopa ltimu imboma. Lino Juda imbomanga mare kau molo. We imbo mare kape waye. ²⁵ Akumundo Goteni oi nimu ungu Hoseani bukuna torumu moromo mele i tepa,

Nanga imbo naa moloringima eno nanga imboma nimbo. Imbo na konopu naa mondoruma nanga konopu mondoli imboma nimbo.
(Hos 2:23)

²⁶ Kombu tenga eno nanga imboma molo niu aku kombuna eno koinjo molopa kau puli ulu pulumu peremo Gotenga bakuluma nimbo,
(Hos 1:10)

nimula.

²⁷⁻²⁸ Aisaiani Israel imboma moloringi mele lipe manjipelie nimbeindo,

Israel imboma nomu kuta kulendona ukiye ltemo kano mele paa awini moromele nalo

Goteni maina imbomanga kot pilipelie enonga ulu terelemanga tumbi tipe kamukumu pundu topa mindili timbelo akumunga eno imbo pokore tukundo limbelo, *(Ais 10:22-23)*

nimu. ²⁹ Imbo pokore kau molonge aku Aisaiani nimu mele akumu i tepa:

Gote paa engema pali peremo Awilimuni lino pali topa kondopa linonga imbo mare we koinjo molko yandopa imboma kalko liengei naa nilkanje ulke kombu Sodom kinye Gomora talonga imboma topa kalorumuna lino aku tepo te koinjo paa naa molemala. (*Ais 1:9*)

Israel imbomani Goteni lino we lipe tapombalo ningo ipuki naa tiringimunga Goteni eno imbo toya tolima nimbe naa kanorumu ungumu

³⁰ Aku lemo kinye linoni ambele nimoloya? I tepo nemili, Israel imboma ningo naa moromele imbo lupemani imbo toya tolima molamili ningo mindili nongo uluma naa teko moloringi aku imboma Goteni imbo toya tolima nimbe kanorumu. Gotenga ungumu paimbo ningo ipuki tiringimunga Goteni eno imbo toya tolima nimbe kanorumu. ³¹ Nalo Goteni yunge nimbe kanopa ltimu Israel imbomani eno Goteni imbo toya tolima nimbe kanombalo ungu mane te lombilemili ningo molkolio te naa lierimuna koroko kelkolio Goteni eno imbo toya tolima naa nimuna naa ltingi. ³² Ambe telka imbo toya tolima naa moloringiya? Eno Gotenga unguma paimbo ningo ipuki naa tiringi akumunga eno imbo toya tolima naa moloringi. Eno enongano mindili nombo ulu pengama temolo wali lino imbo toya tolima nimbe kanombalo konopu leringimunga Goteni eno imbo toya tolima nimbe naa kanorumu. Imbo kika tenderemo koumuni aku imboma kika tendepa tepa ai tondoromo.

33 Aku kouwundo Gotenga bukuna Aisaiani torumu ungu te moromo, akumu i tepa: Pileio! Imboma tepa kika tendepa imboma tepa ai tondoromo kou te, nani Mulu Saion ola liepili noindu. Kou akumu kimbo mundupe ipuki tirimo imbomu, aku kouwuni yu tepa naa tombalo. Imboma manda tapombalo akumunga Yu ipuki tirimele imbomani mai naa koromele. (*Ais 8:14, 28:16*)

10

Goteni ulu terimumanga pulumu Israel imbomani naa liko manjiringi ungumu

¹ Ango kame, nanga pulu ltemo Israel imboma mindili nonge aulkena wendo ongo, yu kinye peya molko kondonge aulkena pangei konopu lepo Gote waliwalima konge tepo moro. ² Enoni Goteni teaio nimo uluma enge nimbo teamili ningo tereleme nalo Goteni konopu mondoromo uluma naa pilko kondoromele mele nani kanopo manda nimbo timbo. ³ Goteni imbo toya toli imboma nimbe karomo mele naa pilko, eno enongano pilko i ulu temolo wali imbo toya tolima molomolo ningo pilko teringi. Akumunga Goteni eno toya toli imboma nimbe karomo ulumu naa teringi. ⁴ Jisas Kraist ipuki tirimele imboma pali Goteni imbo toya tolima nimbe kanopili nimbelie Kraistini Gotenga ungu manema Mosesini pilipe yando nimbe tirimu ungu manema omba pora tirimu.

⁵ Imbomani Goteni, eno imbo toya tolima kanopili ningo Mosesini tirimu ungu manema

pilko teangei ulumu Mosesini pipia topalie nimbeindo,

Ungu manema pali pilko kondokolio tumbi tiko tenge imboma kau aku tengemunga molko kondoko kau punge, *(WKP 18:5)*

nimu. ⁶⁻⁷ Nalo imbomani, Jisas Kraist nanga nimbe tenderimu ningo ipuki tirimelemunga Goteni imbo toya tolima nimbelo kano ulumunga ungu te i tepa moromo,

Eno enongano konopuni pilkolio, nari mulu kombuna ola pumbeloya ungu naa ningo nari imbo kololima purumele kombuna mainye pumbeloya ungu naa nengei, *(Lo 30:13)*

nimbe moromo. Aku teko ninge lemope eno Kraistini terimu ulu talo panga akuromele. ⁸ Bukuna peremo ungumuni eno panga akengei naa nimo. Nalo i tepa nimbei,

Ungumu eno kinye kopu tepa moromo. Enonga kerena molopa, konopuna peremo, *(Lo 30:14)*

nimo. Ungu akumu Kraist ipuki tili ulumuni Gotenga imbo toya tolima moromolo ungu andopo nimbo tirimolo. Akumu i tepa: ⁹ Enoni Jisas yu nanga Awilimu lepamo ningo para tiko, enonga konopuna Yu kolorumu wali Goteni yu ono kombuna topa makinjirimu ningo ipuki tinge lemo Goteni eno tepa lipe tukundo limbelo. ¹⁰ Liko manjeio. Eno konopuna Jisas ipuki tikolio Goteni eno yunge imbo toya tolima nimuna moromele. Eno keremu Jisas yu nanga Awilimu ningo para tikolio Goteni eno tepa lipe tukundo ltimona moromele. ¹¹ Akumu Gotenga Bukuna ungu te moromo mele i tepa,

Yu kimbo mundupe ipuki tirimo imbomu, aku kouwuni yu tepa naa tombalo, *(Ais 28:16)* nimo. ¹² Bukuna ipuki tirimele imboma nimo akumu Juda imbomando kau naa nimo. Juda imboma naa moromele imbomando kape pali nimo. Iye awili tendekumu linonga palinga Iye Awilimu akumunga lino pali tendeku tipe nokoromo. Na liko tapondowi ningo konge teremele imboma pali awili tepa, tepa kondoromo. ¹³ Awilimu imbi leko liko tapowi ningo konge teremele imboma pali Yu paimbo lipe tapopa tukundo limbelo ungu nimbe peremo akumunga lino pali tendeku tipe nokoromo.

¹⁴ Aku lemo Yuni paimbo lipe tapombalo ningo ipuki naa tikolio liko tapowi ningo ambe teko yu konge ningeya? Yuni enonga nimbe tenderimu, yu moromo mele ungumu naa pilkolio Yuni lipe tapombalo ningo ambe teko ipuki tingeya? Imbo teni Jisas enonga nimbe tenderimu, yu moromo ungu nimbe naa timbelo wali eno ambe teko pilingeya? ¹⁵ Ungumu ningo tipeio nimbe lipe naa mundumbelo wali eno ambe teko ungumu pungo ningo tingeya? Aku tepa Gotenga Bukuna ungu te moromo, akumu i tepa:

Imboma ungu tukumemu ningo tingeindo kimbo kongono teko oromelena kanokolio imbomani paa tono kolonge. *(Ais 53:7)*

Israel imbomani Gotenga ungu tukumemu pilko naa ltingi ungumu

¹⁶ Nalo Israel imbo mare ungu tukumemu pilko naa ltingi. Akumunga Aisaiani nimbeindo,

Awilimu, nunge ungu andopo nimbo timolomu
naimeleni paimbo ningo ipuki tiringiya?
(Ais 53:1)

nimu. ¹⁷ Akumunga Gotenga ungu ningo tir-
imelena pimele aku ulumuni imbomani Kraist
paimbo nanga lipe tapondolimu ningo ipuki tir-
imele ulumu ltimele. Ungu ningo tirimele pimele
akumu Kraistinga ungumu. ¹⁸ Nalo nani eno
waltindipolio, Israel imboma i ungumu naa pi-
leringiya nio. Paa pileringi. Akumu Gotenga
Bukuna ungu te moromo,

Kerena ningi unguma imbo moloringi mai kom-
bumanga pali wendo omba purumu.

Enonga unguma kombumanga pali pileringi, (Sng
19:4)

ungu te aku tepa moromo. ¹⁹ Altopo ungu te
waltindipolio, Israel imboma i ungumunga pu-
lumu naa liko manjiringiya? Liko manjiko nalo
ipuki naa tiringi. Mosesini oi Israel imbomando
Gotenga ungu te nimumu nemboi. Goteni nim-
beindo,

Na Goteni eno Israel imboma kau molko kandan-
gei nemboi konopu ltimele mele pilipolio
enoni imbo manga pupu imbi naa mololima ningo
karomele imboma tepo kondombo molko
kondonge ulu kanokolio

eno Israel imbomani aku imboma kinye yokolini
kolko lino aku tepa tepa kondopili kani
yunge ungumu pilipo yu umbulu naa
tiemili nengei nimbo.

Nani eno Israel imboma lipo tapondambo
nimbo moro mele enoni imbo manga
pupu konopu naa peli molko kenjirimele

imboma ningo karomele imboma lipo
 tapondombo wali
 molko kondonge ulu kanonge wali nani eno Israel
 imbomani akuma kanoko mumindili kolko,
 lino aku ulu tendepili yu moromona pamili
 nengei nimbo, *(Lo 32:21)*
 nimu. ²⁰ Paimbo Israel imbomani lino kau
 Gotenga imboma moromolo ningo pilingi nalo
 Aisaiani kape aku tepa Israel imboma pipili naa
 kolopalie Gotenga ungu te Israel imbo pupu
 tawendo imbomando tumbi tipe nimbeindo,
 Na koropo kanamili ungu naa ningi imbomani na
 kanoko ltenderingi.
 Na ambe tepo moronje ungu te waliko naa pi-
 leringi imboma eno moloringina kanangei
 nimbolio ombo moloru, *(Ais 65:1)*
 nimu. ²¹ Nalo Israel imbomando Aisaiani Gotenga
 ungu te peya nimbeindo,
 Nanga ungumu naa pilko liko tui tirimele im-
 bomando nani waliwalima wangei nimbo
 kangulupo limboi koro molopo angio, *(Ais*
65:2)
 nimu.

11

*Goteni Israel imbo kotalo we moloringima
 kondo kolorumu ungumu*

¹ Akumunga nani eno waltindiro: Goteni yunge
 Israel imboma umbulu tipe tiye kolorumuya? Paa
 molo! Na Pol Israel iye tela, Abrahameni kalopa
 ltimu iye te, na Benjaminga imbo talapemunga
 iye te. Na umbulu tipe tiye naa kolorumu kanomu.

² Goteni yunge imbo akilio molonge mele oi pilerimu kano imboma tiye naa kolorumu. Gotenga profet iye Elaijani terimu mele temane Gotenga Bukuna moromomu eno naa pimeleya? Elaijani Israel imbomani ulu keru teringima Gotendo enge nimbe, nimbe tipelie nimbeindo,

³ Awilimu, nunge ungu ningo munduli pilko andoko ningo tirimele iyema toko kondoko, nu popo toko karomele alta poloma konoko bilibala tiringi. Kinye na tendekumu kau nunge iye moromu toko kondongi teremelela, *(1Kin 19:10,14)*

nimu kanomu. ⁴ Nalo Goteni yundo topondopa ungu ambelemu nimuya? Yuni nimbeindo, Imbo 7,000 moromele akuma nani nokoromunga enoni lino nokoromo gote ningo kolo toli Balanga kumbekerena tamalu peko popo naa toromele, *(1Kin 19:18)*

nimu. ⁵ Aku tepala, kinye kape Goteni Israel imbo mare kotalo we kondo kolopa nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimuna moromele. ⁶ Yuni yunu eno we kondo kolopalie yunge imboma molangei nimo lemo enonga kongono telemalamunga ulure naa telka. Eno kongono tengemunga yuni kanopalie nanga imboma molangei nimo lemo yuni imboma we kondo kolopalie, nanga imboma molangei nimo aku we kondo kololi ulumu, aku tepa we kondo kololi ulumu paimbo naa ltemo.

⁷ Aku lemo kinye linoni ambele nimoloya? Israel imbomani Gote kinye kopu teko molko yuni eno imbo toya tolima nimbe kanombalo

ulumu paa liemiliya ningo kongono mindili nongo teringi nalo naa ltingi akumu Goteni yunu konopuni pilipe kanopa ltimu imboma ltingi. We Israel imboma konopu pipi tirimumunga Gotenga ungumu pilinge aulke te naa lierimu. ⁸ Akumunga ungu te Bukuna toringi moromo, akumu i tepa, Goteni konopu naa peli imboma mele molko, mongoni melema naa kanoko,

komuni unguma naa pilengei nimu akumu kinye kape yandopa yandopa aku teko mololiko purumele, *(Lo 29:4; Ais 29:10)*

nimbe moromo. ⁹ Kano imboma Devitini yunge opa pulema molangei nimu mele molonge. Devitini yunge opa pulema molonge mele ungu te i tepa nimbeindo,

Enonga langi nongo molonge ulumuni eno meluna mele topa, imbo tepa ai tondoromo mele lepa,

enoni teko kenjirimelemunga pundu topa umbuni timbelo mele te lepili.

¹⁰ Enonga mongomani melema naa kanangei nimbe pipi tipe tumbulu topa, waliwalima eno umbuni awili mengemunga enonga umbuluma langopa olokondo tukundo opili molko kau pangei, *(Sng 69:22-23)*

nimu.

Goteni manga pupu lupema nanga imboma molangei nimu ungumu

¹¹ Akumunga na ungu te altopo walipo pilto: Israel imboma molko kenjiringi wali kamukumu molko kenjiringiya? Paa molo! Israel imboma Gote kinye teko kenjiko umbulu tiringimunga

Goteni imbo lupemando nanga imboma molko kombu kerina naa pangei nimbe tukundo ltimu. Na imbo lupema tukundo limbo wali Israel imboma kanokolio aku imboma kinye yokolini kolko konopu keru panjiko lino yu kinye kopu tepo molamili nengei nimbe aku ulu terimu. ¹² Nalo Israel imbomani Gote kinye teko kenjiko umbulu tiringimunga Goteni mai kombuna pali imboma paa tepa kondorumu. Israel imbomani Gotenga ulu pengama tiye koloringimunga imbo lupema kinye ulu pengama terimu. Aku lemo Israel imboma Gote moromona kelko ongo yunge talapena tukundo molonge wali imboma kinye pali ulu penga awini olandopa olandopa tembalo.

¹³⁻¹⁴ Eno Israel imboma naa molko imbo lupema moromelema, nani kinye enondo nio. Na imbo lupemanga nimbe Kraistini lipe mundurumu iyemu moromunga imbo lupema ungu tukumemu nimbo tilipo andoro mele nanga Israel imbomani kanokolio eno malo lepamo ningo yokolini kolkolio lino kape Jisasinga imboma molamili ningo tukundo wangei nimbo Jisasini na imbo lupemanga nimbe lipe mundurumu iyemuni imboma pali nimbo tilipo andoro kongonomu konopu tiro. ¹⁵ Goteni Israel imbomando naa ongo anjo paio nimu wali maina imboma pali yu moromona tukundo pungo molko kondoko kau punge aulkemu wendo orumu. Aku tepa Israel imboma molko kondonge aulkemu mainye purumumunga imbo lupema molko kondonge aulkemu wendo orumu wali nanga Israel imboma eno Goteni altopa tukundo limo lemo kololi ulu pulumu mainye

pumbelie molopa kau puli ulu pulumu paa kamukumu wendo ombalo. ¹⁶ Bret kalongeindo plawa topele toromelemunga mare oi wendo liko Gote popo toko tirimele akumu Gotenga plawa mendepolo ltemo lemo plawa we lemoma pali kape Gotenga plawa mendepolo ltemola. Unjo tenga pulkonoma Gotenga mendepoloma lemo unjomu pali Gotenga unjo mendepolo.

¹⁷⁻¹⁸ Unjo oliv penga poinyena angilimomunga kola mare Goteni langopa ltepalie, eno imbo lupema lamana unjo oliv keru angilimomunga kolama mele moloringimunga kola mare langopa unjo oliv pengamunga lipe wakamaka tipe topa mondorumumunga enoni unjo pengamunga kola mainyendopa, lino olandopa moromolo ningo liko naa manjengei! Kola pengama kinye unjo pengamunga langi norumu langima eno kinye peya noromelemunga enoni unjo pengamunga kola mainyendopa, lino olandopa moromolo ningo liko naa manjengei! Aku teko konopu leringi lemo i teko liko manjengei: Eno unjo kolamani unjomunga pulkonoma langi naa tirimele. Unjomunga pulkonomani eno kolama langi tirimo konopu leaio. ¹⁹ Nalo kelko eno Israel imbo naa moromelemanu ningeindo, Goteni lino kola kerima lipo unjo pengana panjembo nimbe unjo pengamunga kola mare langopa lterimu ninge. ²⁰⁻²¹ Aku paimbola. Nalo unjo pengamunga kola langopa lterimu akumani Goteni Eno nokopili nimbe lipe mundurumu iye nomi Kraist yu paimbo orumu ningo ipuki naa tiringimunga Gote yuni eno langopa lterimu. Eno unjo kerimunga kolama enoni Yu paimbo

orumu ningo ipuki tirimelemunga aku teko angilko kondoromele. Aku paimbo nalo Goteni unjo pengamunga kolama kondo naa kolopa we angilengei tiye naa kolopa langopa lterimumunga eno kape aku tepa we angilengei tiye naa kolombalo kani lino penga ningo enonga imbi liko ola naa munduko eno none teko naa molangei. Pipili kolko liko manjiko molaio.

²² I konopu panjiko molaio: Goteni imboma kinye ulu pengama tepa mindili tirimo uluma peya talo teremo. Yu tiye koloringi imboma mindili tirimu, nalo enoni yu kanopa penga pilipelie eno tepa kondombalo uluma teko molongle lemo yuni eno kinye ulu pengama terimu mele paimbo aku tepa tembalo. Aku ulu naa tengle lemo eno langopa ltembalola. ²³ Oi unjo kola langopa lterimuma konopu topele toko altoko iye nomi Kraist yu paimbo orumu ningo ipuki tingle lemo unjo langorumuna kelepa topa mon-dombalo. Goteni kano kolama aku tepa manda tembalo. ²⁴ Liko manjengei! Eno lamana unjo oliv kerimunga kolama Goteni langopa unjo oliv penga poinyena imbo topa nokorumu, kanomu enonga unjomu molo, akumunga eno panjirimu. Imbomani aku ulu naa terelemele nalo yuni terimu. Aku ulu terimu wali manda orumu lemo unjo pengamu yunge kolama kelepa lipe topa mon-dombalo wali manda naa angilimbeloya? Molo, manda angilimbelo!

Goteni Yunge kondo kololi ulu pulumu imboma pali kanangei nimbe terimu ungumu kinye Goteni

Israel imboma pali mindili naa nangei nimbe lipe tukundo limbelo ungumu

²⁵ Ango kame, enoni lino lipe manjili imboma molopo unguma pali pimolo ningo konopu naa leangei nimbo Gotenga ungu pulu lopeke tepa oi perimumu pilengei nimbo tiemboi. Akumu i tepa: Israel imbomani pali Gotenga ungumu Paimbo ningo pilko linge ulumu kamukumu pipi naa tirimo. Goteni imbo lupe kanopa ltimu imboma pali yunge talapena tukundo tukundo onge wali Israel imbomani i teli oi pilko tunduko moromele nimu.

²⁶ Imbo lupema Gotenga talapena tukundo ongo pora tinge wali Goteni yunge Israel imboma pali tukundo limbelo. Gotenga Bukuna ungu te aku tepa nimbe moromo, akumu Goteni i tepa nimbei, Israel imboma kamukumu molko naa kenjingei nimbelie wendo lipe tukundo limbelo iyemu Jerusalem molopalie ombalo.

Aku iyemuni Jekoponi kalopa ltimu imbo talapemu Gotenga ungumu naa pilko umbulu tiko moromele mele tiye kolko konopu topele tangei nimbe wendo limbelo.

²⁷ Nani enonga ulu pulu kerima wendo lipo ltendembo nimbo walimunga aku tepo aku ungumu nimbo panjipo mi lembo, (Ais 59:20-21, 27:9; Jer 31:33-34)

nimbe moromo.

²⁸⁻²⁹ Israel imbomani Jisasinga ungu tukumemu naa pilko liko umbulu tiringimunga Gote Israel imboma kinye opa pule moromele akumunga eno imbo lupema tukundo lipe Gotenga imboma molangei nimu. Nalo Goteni imbo tendo Yu nanga imbomu molopili nimbe kanopa lipelie

kelepa konopu topele naa toromo. Yu tepo kondombo nimbe panjirimo unguma konopu topele naa topa tiye naa koromo akumunga Goteni Israel imbomanga pulu polko anda kolepalema konopu mondopa enoni kalko linge imboma nanga imboma molangei nimbo nimbe kanopa ltimu mele pilipelie kinye kape Israel imboma konopu mondopa moromo. ³⁰ Eno imbo lupemani oi Goteni Teaio nimu ungu pilko liko naa teko tui tiringi nalo Israel imbomani Goteni Teaio nimu ungu tui tiringimunga Goteni eno imbo lupema we kondo koromo ulumu ltingi. ³¹ Aku tepala, eno oi tui tiringi imbo lupema Goteni we kondo koromo mele aku tepa yuni Israel imboma kape we kondo kolombaindo Israel imboma eno yunge ungumu liko tui tirimele. ³² Imboma pali oi yunge ungumu pilko naa liko tengge naa tirimele ulumuni eno ka topa noipili nimbe Goteni eno tiye kolorumu. Aku teko moromele wali kinye yuni imboma pali kondo kolopa moromo.

Poloni Gote kapi nimbe imbi lipe ola mundurumu ungumu

³³ Linonga Gote paa molopa kondoromo. Yu moromo mele linoni pilipo tundurumolo. Gote yunge ulu penga teremoma kinye yunge konopumu kinye yunge lipe manjilimu kinye paa olandopa peremo. Linoni kopunge kolo kau lipi manjirimolo. Yu aulke purumoma paa manda naa kanopo lenderemolo. ³⁴ Aku tepa mele Gotenga ungu moromo bukumuni ungu te i tepa nimo, Narini Awilimunga konopu litemoma pali lipe manjirimoya? Molo narini Awilimu ulu

tepilima mane tirimuya? *(Ais 40:13)*

³⁵ Molo narini Yuni na mele pundu topili kani nani yu kinye ele loi teambili nimbe yu melte langopa tirimuya? Imbo te molo nimo. *(Jop 41:11)*

³⁶ Yu melema pali terimu Gote; yu melema pali enge tipe nokopa moromo; melema pali yunge kau. Linoni wali walima Yu paa olandopa iyemu Yunge imbi melemanga pali paa olandopa moromo nimbo yu kapi nimbo imbi lipo ola mundulipo kau pamili. I paa.

Kraist Paimbo Ningo Ipuki Tirimele Imbomani Ulu Teangei Mele Poloni Nimbe Tirimu Unguma

12

*Poloni enoni enonga koinjo moromele kangu un-
dukana Gotenga kau tiemili nengei nimu*

¹ Ango kame, oi nindu kano, nani enondo enge nimbo i tepo nio, Goteni lino kondo kolopa naa tambo nimo kani imbomani ari tirimele paa kake telima Gote kalko tiringi aku teko yuni tono kolopa ltimo mele enoni Gotendo tiemili ningo eno enongano koinjo moromele kangina angimo melema pali ulu pulu keru te naa pepa kake tepili yu tiengei nimbo konge tero. Gote kapi nimbo yunge imbi lipo ola mundemili ningo aku ulu teangei. ² Aku tekolio enonga kangimani al-toko we maina imbomanga konopu leko uluma terelemele mele manda leko naa teaio. Nalo Goteni eno konopu koinjo tirimo ulumuni eno amenge

tepile ningo yunge ulu toya tolima teliko punge. Aku ulu tenge lemo enoni Goteni ulu teangei konopu lemo uluma manda pilinge. Aku tekolio ulu pengama kinye ulu yu kanopa konopu tiri-moma kinye ulu toya tolima kinye manda liko manjinge.

Goteni lino imbo te te nimbe enge moke tepa tirimomani yunge kongono teamili ungumu

³ Goteni na kinye konopu noipelie nando andoko imboma Yunge ungumu ningo tiwi nimuna nani enondo nimboindo: Eno te te ningoni enonga konopuna iye nomi kelkele naa toko nalo eno ltemo mele liko manjiko aku teko molaio. Goteni eno kongono lupe lupemanga lipe manjili lupe lupe tirimu akumani konopu leko kondoko eno te te ningo teremele ulu apureio.

⁴ Linonga kangina kimbo ki mele angimomani pali kongono lupe lupe teremele. Kini kongono lupe tepa, mongoni lupe tepa, komuni lupe tepa, kangimunga melemani aku teko kongono lupe lupe teremele mele ⁵ aku tepo lino imbo awini moromolo nalo lino Kraistinga imboma moromolomanga lino kangi tendekumu mele molopo kangi tendekumunga kimbo ki melema mele moromolo. ⁶ Goteni yunu lino te te nimbo kongono lupe lupe teamili nimbe, lipe manjilima lupe lupe moke tepa tirimo aku kongonoma teamili. Gotenga nimbe munduli ungu pilipe imboma ungu nimbe tipili lipe manjilimu imbo tendo timo lemo Gote ipuki tipe wamba lipe manjipe kondoromo mele nipili. ⁷ Imbo lipe tapondoli lipe manjilimu imbo tendo timo lemo imboma lipe

tapondopili. Ungu mane tili lipe manjilimu imbo tendo timo lemo aku imbomuni ungu mane tipili. ⁸ Umbunimani imboma topa mainye naa mundupili. Konopu enge pepili molangei nimo lipe manjilimu peremo imbomuni aku tepa nipili. Imbo lupema lipe tapombaindo kou mone tirimo imbomuni konopu talo tepa naa lepa toya topa kou mone tipili. Imbo lupemanga kongono nokoromo imbomuni nokopa kondopili. Imbo mindili noromelema kondo kolopa lipe taporomo imbomuni tono kolopa lipe tapopili.

Imbo angenupilima konopu mondangei ungumu

⁹ Imbo lupema paa konopu mondoko kondaio. Ulu pulu kerima tiri teko tiye kolko, ulu pulu pengama kau konopu mondoko enge ningo teko molangei. ¹⁰ Imbo angenupili konopu mondoromele mele Kraistinga imboma nendo yando konopu mondaio. Enonga imbo mare molko kondonge eno molko kenjinge wali konopu awini naa leko konopu penga pepili imbo lupema kapi ningo molaio. ¹¹ Ulu pengama tengeindo tiye naa kolko enge ningo teko, imbomani lino Gotenga Mini Kake Telimu peya moromolo kanangei ningo yuni toperope tipili ningo molaio. Awilimunga kongono enge ningo tendaio. ¹² Akilio molopo kondomolo konopumu panjikolio tono kolaio. Umbuni tinge wali mumindili naa kolko taka liko molaio. Waliwalima Gote kinye ungu ningo konge teko molaio. ¹³ Gotenga imbo mare mele molo lembaloma liko tapoko mele mare tiengei. Imbo

kombu tulena imbo mare ponenge leko onge wali liko tapoko noiko peαιο.

¹⁴ Imbo mareni eno teko kenjingema Goteni aku imboma tepa kondopa lipe taponopili ningo yu konge teangei. Enondo teko kenjinge ulumanga Goteni tepa kenjipili ningo konge naa teangei. ¹⁵ Imbo tono kolongema kinye eno tono kolko molangei. Imbo kola tengema kinye kola teko molangei. ¹⁶ Imboma kinye konopu tendekuna pupili uluma tendeku tiko teko molangei. Eno kakeramakera naa ningo imbo awilima moromolo, we imboma kinye naa andopo molomolo ungu naa ningo, imbo imbi naa mololima kinye konopu tiko tendekuna tapu toko molangei. Eno na imbi paa ola moromo, na paa lipe manjili peremo imbomu moro ungu naa neio.

¹⁷ Imbo mareni eno teko kenjinge wali enoni pundu naa taio! Imbomani pali kanangei ulu wamba kandiki telima kau pilko teko molaio. ¹⁸ Opa teko mumindili kololi ulu akuma konopu kimbo naa tieio. We imbomanga konopu lengema aku enonga tenge. Nalo enoni waliwalima imboma kinye pali taka lipo molamili ningo konopu kimbo tiko pilko molangei. ¹⁹ Nanga kanopa lili imboma, imbo mareni eno teko kenjinge wali enoni pundu naa taio. Goteni aku imboma kinye mumindili kolombalo ulumu yunge tembalo ningo tiye kolangei. Aku tepa mele Gotenga Bukuna ungu te moromo, akumu i tepa,

Awilimuni nimbeindo, “Ulu teko kenjirimelemunga pundu toli kongonomu nanga kongonomu kau.

Teko kenjirimelemunga nani nanu pundu topo mindili timbo,” nimo, *(Lo 32:35)*
 aku tepa moromo kani eno enongano ulu te naa teaio. ²⁰ Nalo Gotenga Bukuna nimo mele teaio. Akumuni nimbeindo,
 Nunge opa pulemu engele kolombalo wali kere langi we ltindiwi. No wali kolto nimbelo wali no kolko tiwi. Aku ulu tenio wali nu kinye opa pule toromo ulu kanoma lipe manjipelie yu mai kolombalo. *(Snd 25:21-22)*

²¹ Ulu pulu kerimani eno tepa maindo naa mundupili. Ulu pulu kerima topo mainye mundemili ningolio ulu pulu pengama teaio.

13

Imboma gavmanemanga maindo molangei ungunu

¹ Imboma pali gavmaneni nimo unguma pilko liko molangei. Gavman we naa moromo. Goteni kombu nokopili nimbe kanopa ltimona moromomunga eno aku teko molangei. Kombumanga pali gavman moromelema Goteni kanopa lipe molangei nimona moromelemunga aku teko enoni nimele unguma pilko liko molangei. ² Akumunga, gavmanemunga ungu naa pimolo nimele imbomani aku teko Goteni aku ulu teangei nimbe mondoromo imbomanga unguma naa pimolo nimele. Aku terelemunga enonga kotemu wendo ombalo. ³ Molko kondoromele imboma gavman imbo nokolimani teko naa kenjirimele. Ulu teko kenjiko moromele imboma kau pipili kolangei. Gavmaneni aku

imboma kau tepa kenjimbelo. Gavman imboma linoni pipili naa kolamili. Enoni lino teko naa kenjingei ningolio ulu pengama teko molaio. Aku tengge wali gavmaneni enoni teko moromele mele kanopa kapi nimbelo. ⁴ Imboma molko kondangei nimbe Goteni Yunge kongono tendelimu molopili nimbe gavman lipa mondoromona gavmaneni aku ulu tembalo. Nalo gavman we enge naa peremo. Imbo kerima mindili timbeindo engemu peremo kani enoni teko kenjinge lemo yu pipili kolaio. Teko kenjinge imbomanga kot wendo ombalo wali nanga kot tendepili nimbe Goteni gavman mondoromo. ⁵ Akumunga gavmaneni lino tepa kenjimbelo kani nimbelo mele tepo molamili akumu kau ningo naa molangei. Lino konopu keru naa pepili, konopu wango nipili molamili ningo gavmaneni nimbelo mele teko molangei.

⁶ Enoni aku teko liko manjikolio gavman nokoli imbomani Gotenga kongono kau teko moromele kani kou takis tangei. Kombu nokoromele kongonomu aku enonga kongono kamukumu teliko punge. ⁷ Gavmaneni ungu mane tipelie mele tieio nimo melema tiengei. Kou takis ltimele imboma kou takis toko tiengei. Mele ltimelemanga kou takis purumo mele toko tiengeila. Eno nokoromele imboma kinye karaye naa teko ungu ningema taka liko pilko molangei. Imbo te imbi ola moromomunga imbi liko ola mundengeila.

Ungu manema pali pilipo lipo teamilindo imboma konopu mondamili ungu

⁸ Eno nendo yando imboma kinye pundu anjikolio we pepa kau naa pumbe aku punduma welea pora nipili ningo nondoko pundu taio. Pundu mele tendekumu kau anjikolio tekolio pora naa nipili nengei. Akumu i tepa: Nendo yando imbo eno enongano kinye konopu mondoko kondo kolko mololiko pangei. Aku tenge imboma aku teko Gotenga ungu manema pali pungo ara tinge.

⁹ Gotenga ungu mane Mosesini yando nimbe tirimu peremo ungu manema i tepa: Ambo iyema wapu ulu kerinale naa teaio. Imboma toko naa kondaio Melema wapu naa lieio. Imbo lupe-manga melema kanoko kumu naa meaio kanomu. Aku ungu manema kinye ungu mane lupema pali kinye lipo popo tipo nimilindo,

Eno enongano te te ningo konopu mondoko kondo kolko nokoromele mele aku tekola imboma konopu mondoko nokoko molaio, *(Kis 20:13-15,17; Lo 5:17-19,21)*

aku ungu mane peremomu nimolo. ¹⁰ Enoni konopu mondoromele imboma kondo koromele lepalie aku imboma manda naa teko embambo tinge. Akumunga imboma konopu mondoko kondo kolonge ulumuni ungu manema paa pali pilko liko tenge.

Jisas Yunge imboma omba limbelo walimu wendo ombalomunga lino kinye molomolo mele unghumu

¹¹ Wai te omba peremomu liko manjikolio aku ulu teaio nio. Aku waimu i tepa: Kraistini linonga nimbe tenderimumu oi paimbo nimbo ipuki tirimulu wali yuni yu molombalona lino yu peya molamili nimbe kamukumu tukundo limbelo waimu

nondopa naa ombai terimu, nalo aku waimu kinye nondopa wendo ombai teremo kani eno uru peremelema makilko molonge walimu oi wendo omo. ¹² Ipo lepa we naa peremo. Kombu tangombai teremo kani tumbulu toromo wali teremele ulu puluma topo maindo mundupo tiye kolopo, Gote kinye kalale tipolio opa teamili ningo opa au ningo melema ka anjeio. ¹³ Ulu kake telima kombu tangoromo wali imboma kanangei pipili naa tembalo uluma temilindo enge nimbo teamili. Nalo no enge nilima nomili nombeya tepo keke lepo naa tamili. Wapu ulu kerinale naa tepo, aku uluma temilindo konopu lipo mundupo naa andamili. Ungu nendeleme naa nemili. Imbomarenga melema kolo yokoli naa kolamili. ¹⁴ Nalo ami iyemani opa teli wali pakoli kapani telima pakoromele mele eno aku teko Awili Jisas Kraist lino lipe tapondopa lino enge nindipili, Yu konopu ltemo mele aku tepo konopu leamili ningo aku teko mele Yu liko pakokolio, oi we konopumani ulu kerima liko manjiko eio konopu ltemele uluma naa teaio.

14

Kraistinga imbomanga teremele uluma kanopo apurupo teko kenjirino ungu naa nemili

¹ Imbo te Kraist yu paimbo nimbe ipuki tirimo nalo yu enge nimbe naa ipuki tirimo imbo akumundo peya molamili owi ningo, yuni lipe manjipelie ulu teremoma naa apuruko yu kinye winjo winjo ungu toko mondoko naa nengei. ² Kraistinga imbo te langima pali nombo wali ulure naa tembalo nimbe pimo nalo Kraistinga

imbo te konopu enge naa pepili molopalie ari melema peya pali mi lepa naa nomba, poinyena ltemo langima kau noromo. ³ Imbo te langima pali noromo imbomuni ari melema mi lepa naa noromo imbomu yu keru, na penga konopu naa liepili. Imbo te ari melema mi lepa naa noromo imbomuni imbo langima pali noromo imbomu kanopa apurupelie tepa kenjirimo naa nipili. Imbo langima pali noromo aku imbomu Goteni tukundo lipe nanga imbomu moromo nimu kani aku ulu naa teangei. ⁴ Nu nari konopu lekolio imbo tenga kendemande imbomuni ulu tembaloma kanoko imu teko kondorono, imu teko kenjirino ningo apururunoya? Yunge nokoli iye-muni kau yunge kongono teremoma kanopa imu teko kenjirino, imu teko kondorono nimbe apurumbelo. Nalo Awilimuni aku kongono kendemande imbomu konopundo enge pepili molopili nimbe lipe tapombalomunga yu paimbo konopu enge pepili molombalo.

⁵ Kraistinga imbo teni i we kongono walimu, i Gotenga wai kake telimu konopu ltemo. Nalo Kraistinga imbo teni waima naa apurupe walima pali tendeku tirimo konopu ltemo. Imbo te te ningoni konopu ltemele mele konopuni pilkolio na aku tepo konopu lteomu paa konopu lteo ningo ipuki tiengei! ⁶ Imbo teni i waimu penga olandopa konopu ltemo imbomuni Awilimuni kanopa penga pimo mele teambo nimbe aku tepa nimbe pimo. Imbo te langima naa apurupe wakulu tipe we noromo imbomu Awilimuni kanopa penga pimo mele teambo nimbe Gotendo paa tereno nimbelie langima noromo. Imbo te langima

mi lepa naa noromo imbomu Awilimuni kanopa penga pimo mele teambo nimbe aku tepa Gotendo paa tereno nimo. ⁷ Lino Kraistinga imbomanga teni konopuni pilipe na nanu pilipolio i ulu tepo molambo manda lipe manjipe aku ungu naa nimbelo. Yunu pilipelié i tepo kolambo manda naa nimbelola. ⁸ Lino koinjo molopolio Awilimuni kondopu mondoromo uluma kau tepo molamili. Kolomolo lemo Awilimuni kolani nimo walimu wendo oromo wali Gotenga imbo molopolio kolombo nemili. We koinjo molopolio wali kape kolomolo wali kape lino Awilimunga imboma moromolo.

⁹ Aku ulumunga ulu pulumu i tepa: Yu imbo kololimanga kape koinjo moromelemanga kape Awilimu molambo nimbe Kraist yu kolopalie makilipe koinjo molorumu. ¹⁰ Akumunga nuni ambe telka nunge angenani ulu teremoma imu teko kenjirino, imu teko kondorono ningo apururunoya? Nunge angena ambe telka kanoko keru pilko yu imbo kerimu ninoya? Akilio lino pali Gotenga kotena angilimolo kani liko manjeio. ¹¹ Akumunga Gotenga bukuna ungu te moromo, akumu i tepa:

Awilimuni nimbeindo, “Na koinjo molopo kau puro akumunga mi lepo imboma pali ongo nanga kumbekerena komongo toko pondoko tamalu peko, Gote yu paimbo moromo ningo para tiengei nio,” nimo. (*Ais 45:23*)

¹² Akumunga lino te te nimbo linonga ulu teremolomanga puluma pali Gotendo nimbo para timolo.

Kraistinga imbomani imbo mare naa teko kenjengei ungumu

¹³ Akumunga linoni nendo yando imbomani ulu teremelema apurupo kanopo keru teremele nimolo uluma tiye kolamili. Nalo i ulu teamili, nunge angena mainye pumbelo molo ulu pulu kerima tembalo ulu te naa teambo ningo pilko molangei. ¹⁴ Awili Jisasini mane tirimumunga na Pol, langimanga pali melte yunu Goteni molo nimbe mi naa toromo nimbe naa karomo nimbo ipuki tiro. Nalo imbo teni langi Goteni molo nimbe mi toromo konopu lemo lemo aku langimu yunge tiri teremomu nimbo lipo manjiro. ¹⁵ Nuni langi te norono ulu angenani kanopalie yunge konopuna kelena kolomo lemo nuni yu konopu naa mondokolio aku ulu tereno. Yunge nimbe Kraist kolo wangopa kolumu imbo teni nu langi norono ulu kanopalie Kraist tiye kolopa kamukumu tawendo pumbe molopa kenjimbelo lemo aku langimu naa nowi! ¹⁶ Nuni ulu te paa tero konopu lekolio tenio ulumu imbomani kanokolio nunge umbulkondo ungu nindiko tepa kenjirimo nunge wali manda naa tembalo kani nu tenio uluma wamongo liko manjiko tewi. ¹⁷ Gote iye nomi king molopa Kraistinga imboma nokopalie langi kinye no kinye noromele aku melemanga yu kanopalie ungu te naa nimo. Yu iye nomi king molopa nokopalie ulu toya tolima kinye, ame toli uluma kinye, tono kololi uluma kinye, Mini Kake Telimuni tirimo aku uluma kau tenge wali konopu mondombo nimbe pilipe moromo. ¹⁸ Imbomani Kraistinga kongono tendengeindo aku uluma teremele imboma Goteni

kanopa penga pimo, we imbomani kape kanoko teko kondoromele ningo karomele.

¹⁹ Akumunga linoni imboma konopu tendekuna kau pupili molonge uluma kinye, linonga angenupilima Kraistinga unguma pilko liko teko molongeindo konopu olandopa enge pepili molonge uluma kinye, paa enge nimbo teamili. ²⁰ Langi te nonio wali Gotenga imbo te kamukumu teko maindo mundunio wali paa manda naa tembalo kani aku ulu paa naa tewi. Paimbo langima pali kalaro te naa molopa ulure naa teremo nalo langi te nonio wali imbo teni kanopalie yu konopu talo pembalomunga Kraistinga imbo molopa tembalo mele pilipe tundupe tepa kenjimbelo lemo aku tenio ulumu keru. ²¹ Nani kongi te molo no te nombo molo ulu te lupe tendu lemo nanga imbo angenu tenga Kraist ipuki tirimo ulumu tepo mainye mundumbo konopu lenio lemope aku ulu naa tewi.

²² Akumunga nunu aku melema kanoko liko manjinio mele akumu nu kinye Gote kinye ulu elongamu. Imbo teni melte kanopa i melemu penga konopu lepalie yunge konopuni pilipe tepo kenjiro nimbe ungu te naa lipe manjimo lemo yu tonu kolopili. ²³ Nalo imbo teni langi te kanopa i langimu Goteni molo nimbe mi toromonje. nombo wali manda naa tembalonje nimbe lipe manjipelie nomo lemo tepa kenjirimo. Goteni konopu mondoromo ulu te tero nimbe ipuki naa tirimomunga nomo lemo paa tepa kenjirimo. Linoni Goteni konopu mondoromo uluma tere-molo nimbo ipuki naa tirimolo uluma teremolo

wali aku tepo ulu pulu kerima teremolo.

15

Kraistini pilipe teremo mele linoni aku tepo pilipo teamili nimu ungumu

¹ Lino Jisas paimbo lipe tapondolimu nimbo enge nimbo ipuki tipo tiye naa koromolo imbomani ipuki enge naa nili imboma Jisas ambolko kondangei nimbo enonga umbunima peya mendepo, lino linongano kele toromolo uluma kau naa teamili. ² Lino te te nimboni Kraistinga imboma Kraist yu paimbo ningo ipuki tirimele mele tiye naa kolko yu enge ningo ambolangei nimbo eno lipo tapondomilindo enoni konopu tirimele uluma teamili. ³ Lino i tepo lipo manjirimolo. Kraist kape yu yunu konopu tipo molombo uluma teambo naa nimu. Yuni pilipe terimu mele Gotenga bukuna moromo mele i tepa, Goteni maina puwi nimbe lipe mundumbelo iye Kraistini pele omba tembalo mele Devitini oi pilipelie nimbeindo,

Imbomani nu ungu taka tondoko marake tenge akumu na peya tengela, *(Sng 69:9)*

nimu. ⁴ Oi Gotenga bukuna ungu toko panjiringi aku ungumani pali lino mane timbeindo moromo. Linonga konopu enge pepili tiye naa kolopo Kraist ambolopolio Goteni lino lipe tapondombalo walimu paimbo ombalo ningo enge ningo ipuki tiko nokoko molangei nimbe Goteni aku unguma pilengei kani bukuna tangei nimuna toringi ungumu moromo.

⁵ Konopu toimbo topili tiye naa kolko Kraist ambolangei nimo Goteni eno Kraist Jisas lombilko purumele imboma nendo yando konopu tendekuna pupili popo tiko molkolio, ⁶ linonga Awili Jisas Kraistinga Lapa Gotenga imbi liko ola mundengei nimbe aku teko molangei nipili.

Manga pupu lupe imboma kinye Juda imboma kinye Kraist enonga pali lipe taporomo ungumu

⁷ Konopu tendekuna pupili molangei nio akumunga, eno Kraistinga imboma moromele kani Gotenga imbi ola molopili ningo Kraistini enondo peya kopu tepo molamili waio nimu mele aku teko enoni enonga imboma nendo yando peya kopu tepo molamili waio neio. ⁸⁻⁹ Nani eno Rom imbomando i tepo nimbo tiro. Kraistini Goteni paimbo nimo ningo pilengei nimbe, Goteni Israel imbomanga anda kolepalendo wendo ombalo mele nimbe panjirimu ungumu paimbo wendo oromo pilengei nimbe, Juda imbo naa moromele imbomani Gote kondo kolopa lipe tapondoromomunga Gote yunge imbi liko ola mundengei nimbe, Kraist yu Juda imbomanga kongono kendemande iyemu omba molorumu. Juda imbo naa moromele imbomando ungu te aku tepa mele Gotenga bukuna toringi moromo, akumu i tepa,

Israel imbomanga talapena naa moromele imboma molongena ombo nani nu kapi nimbo, kunana nimbo nunge imbi lipo ola mundumbo, *(Sng 18:49)*
nimbe moromo. ¹⁰ Ungu te kape peremomu i tepa,

Israel imbomanga manga pupu naa moromele
imboma, eno Gotenga Israel imboma kinye
peya tono kolko molangei, *(Lo 32:43)*

nimbe moromo. ¹¹ Ungu te i tepala,

Israel imbo naa mololi imboma, Awilimu kapi
neio. Imbomani pali yu kapi ningo kunana
neio, *(Sng 117:1)*

nimbe moromo. ¹² Aisaiani ungu te nimbeindo,

Jesini kalopa limbelo iyemu ombalo. Yu omba
Israel talapena naa moromele imbomanga
iye nomi kingimu molopa eno nokombalo.
Enoni Yu lino lipe tapondombalo ningo liko
manjiko nokoko molonge,

nimu. *(Ais 11:10)*

¹³ Mini Kake Telimunga engemuni eno Gote
tembo nimbe panjirimu ungu aku ulu paimbo
tembalo ningo enge ningo ipuki tirimele ulu al-
toko tiye naa kolko paimbo ningo enge ningo ipuki
tiko mololiko kau pangei nimbe, eno ipuki tir-
imelemunga pulumu Gote yuni eno ipuki tirimele
ulumuni eno tepa tono kondopa konopu ame top-
ili molangei nipili.

*Poloni imbo lupema kinye kongono terimu-
munga ungumu*

¹⁴ Nanga ango kame, eno paimbo ulu pengama
kau waliwalima teko molko, unguma pali paimbo
pilko kondoko, nendo yando mane tinge en-
gemu paimbo eno kinye peremo nimbo ipuki
tiro. ¹⁵ Ungu mare eno altoko pilengei nimbo
na pipili naa kolopo enge nimbo pipia toro. Na
kongono paa penga te timbo nimbe Goteni ¹⁶ na
kanopa lipe Kraist Jisasinga kongono tendambo

ningo Juda imbo naa moromele imboma liko tapondani nimumunga aku ulu teru. Imbo lupema Gote popo toko kalko tirimele konopu mon-doromo melema mele molko, Mini Kake Telimuni eno Gotenga imbo kake telima kau molangei nipi-ili nimbe Goteni na imbomanga popo tondoli iyemu molko imboma ungu tukumemu ningo tilko andowi nimbe na kanopa ltimumunga aku tepo eno ungu mare enge nimbo, nimbo tipo pipia toro.

¹⁷ Akumunga na Kraist Jisas kinye peya tapu topo kongono terembolomunga Gotenga kongonomu tenderomunga na paa tero nimbo pilipo tono kolto. ¹⁸ Nani ungu te lupe paa naa nimbo timbo. Kraistini na lipe tapondoromona nani ungumu nimbo tipo ulu enge nili mare teromunga imbo lupema Gotenga unguma pilko liko teremele aulkemu akirinderu ulu akuma kau nimbo timbo. ¹⁹ Mini Kake Telimuni na enge tirimumunga nani ulu enge nili mare teruna kanokolio imbo lupema aku teringi. Aku kongono temboindo Kraistinga ungu tukumemu pali ulke kombu awili Jerusalem pulu polopo nimbo tipolio kombumanga pali nimbo tilipo pumbo kombu Ilirikum provins nimbo tipo pora tiru. ²⁰ Oi kape kinye yandopa yandopa kape, Kraistinga imbimu naa pimele kombumanga yunge ungu tukumemu paa pilengei nimbo andopo nimbo tiemboi konopu lteo. Iye teni mai topa noilina ola ulke naa takambo konopu lteo. ²¹ Nani teambo konopu lteo mele bukuna ungu te moromo, akumu i tepa,

Imbo oi yunge temanemu naa toko tiringi imbo-
mani yu kanonge. Ungumu naa pileringi

imbomani aku ungumunga ungu pulumu
 pilinge, (Ais 52:15)
 nimbe moromo. Aku tepa mele nani ungu oi naa
 pileringi imboma nimbo tiembo konopu panjiro.

*Poloni Rom imbomando ombo kanamboi nimu
 ungumu*

²² Aku konopu panjiromunga eno Rom imboma ombo kanombo ulumu ya i kongonomuni na amboltomo. ²³ Nalo kinye i kombumanga na kongono tembo mare naa ltemo. Poinye awininga eno ombo kanamboia konopu lepo moloru, akumunga ²⁴ na kombu Spen pumboindo oi eno ombo kanopolio pumbo konopu lteo. Eno kinye tono kolopo peya popo tipo molopolio altopo na liko tapoko kombu Spen mundupengei nimbolio aku tepo tembo konopu lepo moro. ²⁵ Nalo kinye Gotenga imbo Jerusalem moromelema oi lipo tapondopuro. ²⁶ Kraistinga imbo kombu provins Masedonia kinye Akaia talonga moloringi imbomani Gotenga imbo Jerusalem moloringimanga kangindo pakowi melema kinye kere langi nowi melema molo ltemo imboma liko tapongeindo kou mone toya toko liko maku toringi kou monema timboi puro. ²⁷ Enonga konopuni pilkolio tiringi nalo pundu melela toringi. Imbomanga minima lipa taporomo melema oi Juda imboma kinye perimu. Aku mele tiringina ltingi imbo lupemani pundu mele toko kangindo tapopili melema Juda imboma tirimele. ²⁸ Akumunga na i kongonomu tepo pora timboindo oi Jerusalem pumbo kombu Akaia kinye Masedonia provins talo imbomani liko maku toko na tiringi kou

monema imboma tipumbolio nimbomuni, altopo kombu Spen pumboindo oi kombu Rom ombo eno kanombo. ²⁹ Na i tepo lipo manjiro. Ombo wali Kraistini eno tepa kondombalo ulu paa awini mepo ombo.

³⁰ Ango kame, nani enondo enge nimbolio nimboindo, na lipo tapondamili ningo na kinye mindili nongo Gote nanga konge tendeko molangei nio. Awili Jisas Kraist ipuki tirimolomunga kape, Mini Kake Telimuni lino nendo yando konopu mondoromolo ulumu tirimomunga kape, aku ulu talonga konge tendangei nimbo nio. ³¹ Gotendo nanga konge tendekolio, kombu Judia distrik Kraistinga ungumu naa pilko ltingi imbomani na teko kenjiko mindili naa tiengei. Nani Gotenga imbo Jerusalem moromelema lipo tapombo wali konopu mondangei neio. ³² Na Goteni Manda, puwi nimo lemo na tono kololipo eno moromelena ombo eno kinye peya wali mare popo tipo molomolomunga altopa konopu enge nipili linonga konopu parela nipili kani ningo aku teko Gote kinye konge teaio. ³³ Lino konopu ame topili nimo Gote eno kinye pali molopili. I paa.

16

Poloni imbo lupe lupema molaio nimu ungumu

¹ Linonga kemulu ambo Fibi, yu ulke kombu Senkria Kraistinga imbo talapemu tapo ambo kongono te tenderemo ambomu, yu ombalo wali kanoko penga pilko ² yu Awilimunga ambomu kani ningo molamili owi nindengei. Eno Gotenga

imboma molkolio aku ulu teko, yuni Gotenga imbo awini enge nimbe lipe tapondopa, na kape lipe tapondorumu kani yu umbuni mare memo lemo liko tapaio nio. ³ Na kinye Kraist Jisasinga kongono teremolo ambo Prisila kinye omenu Akwila talondo molko kondaio nindeio. ⁴ Imbomareni na toko kondongei teringi wali elo tongei lepamo ningo pipili naa kolko na liko taporingili. Na liko taporingilimunga nanu kau paa tereno naa nio; Juda imboma ningo naa molko kombu lupe lupe molko Kraistinga imbomani kape paa tereno nimelela. ⁵ Kraistinga imbo mare elonga ulkena nombeya teremele imboma molko kondaio nindeio. Nanga paa konopu mondoro kanopa lili iye Epainetus, yu kombu Esia provins tukundo kombumanga pali kumbe lepa omba Kraistinga iyemu molorumu iyemu, yu molko kondowi nindeio. ⁶ Enonga kongono enge nimbe tenderimu ambo Maria molko kondowi nindeio. ⁷ Nanga Juda iye Andronikus kinye Junias talo, na kinye peya ka ulkena perimulu, aku iye talo molko kondalio nindeio. Jisasini nanga kongono tendepaio nimbe lipe mundurumu iyemani pali aku iye talo teko kondorombe iye penga talo nimele. Na Kraistinga iyemu oi naa molambo elo Kraistinga iye talo moloringili. ⁸ Ampliatus yu Awilimunga iyemu moromomunga yu konopu mondoro iye molko kondowi nindeio. ⁹ Lino Kraistinga kongono peya teremolo iye Urbanus kinye nanga kanopa lili konopu mondoro iye Stakis kinye molko kondalio nindeio. ¹⁰ Apeles, Kraistinga iyemu molorumumunga mindili

norumu nalo Kraist tiye naa kolopa enge nimbe ambolorumumunga yu kanoko kapi nimele, aku iyemu molko kondowi nindeio. Aristobulusinga ulkena peremele imboma molko kondaio nindeio. ¹¹ Nanga Juda iye Herodion molko kondowi nindeio. Narsisusinga ulkena peremele imbomanga mare Awilimunga imbo moromelema molko kondaio nindeio. ¹² Awilimunga kongono enge ningo tenderingili ambo Tiripina kinye Tiriposa talo molko kondalio nindeio. Nanga konopu mondoro kanopa lili ambo Persis, Awilimunga kongono enge nimbe tenderemo ambo tela, akumu molko kondowi nindeio. ¹³ Awilimunga iye paa penga Rufus kinye yunge anumu kinye molko kondalio nindeio. Aku ambomuni nanga anumu mele molopa na nokoromola. ¹⁴ Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas kame, enonga angenali eno kinye peya moromele iyema kinye eno molko kondaio nindeio. ¹⁵ Filologus kame Julia kame Nereus kame yunge kemulu kame Olimpás kame Gotenga imbo eno kinye peya moromele imboma pali molko kondaio nindeio. ¹⁶ Lino pali Kraistinga imboma ningo nendo yando imboma kangulko molko kondaio neio. Kraistinga imbo talapemani pali eno molko kondaio ningo mundurumele.

Imbo mareni Kraistinga imbo talapemu tungu mengu tindiringimunga ungumu

¹⁷ Ungu te kamukumu nemboi. Ango kame, nani eno enge nimbolio nimboindo, Imbo mareni Kraistinga imbo talapemu tungu mengu tiko, oi mane tiringi pilko ltingi unguma naa pilengei

ningo ungu lupe lupema ningo tirimelemunga Kraistinga imboma pilkolio, Kraistinga ungumu oi pimele mele kelko pilko tunduko teko kenjinge kani aku imboma kane kane molaio. Aku imboma kinye nondoko tendekuna popo tiko naa molangei. ¹⁸ Aku imbomani linonga Awili Kraistinga kongonomu naa tenderemele kani eno kinye tendekuna naa molangei. Enonga kangindo uluma kau konopu mondoko teremele. Imbomani eno paimbo nimele ningo pilengei ningo kolo toko ungu penga mare nimolo ningo kondi toromele aku unguma Kraistinga imbo maren, paimbo ungu mare kau ningolio pilko moke naa teremele imboma ningo embambo tirimele. ¹⁹ Enoni Awili Kraistinga unguma tenge tirimele ulumu imbomani pali pimelemunga na eno kinye tonono awilimu kolopo moro, nalo eno ulu pengama paa pilko kondangei. Ulu kerima pali tiye kolko naa liko manjengei konopu lteo.

²⁰ Molko kondoko konopu ame topili molangei nimo Goteni nondopa kuromanga nomi Satan kimboni kambulengei nimbelo. Goteni Awili Jisas kinye konopu noirimo ulumu eno kinye pepili.

Imbo maren Rom imbomando molko kondaio ningi unguma

²¹ Na kinye kongono tapu topo terembolo iye Timotini eno molko kondaio nimbe mundurumo. Nanga Juda iye Lusius kame Jeson kame Sosipater kame akumani kape eno molko kondaio ningo mundurumelela.

²² Na Tertius, Poloni nimo mele pilipo i pipiamu tondoro iyemuni Awilimunga iyemula molopolio eno molko kondaio nimbo munduro.

²³ Na Pol kinye Kraistinga imbo talape ya momelema kinye yunge ulkena peya peamili waio nimbe nokoromo iye Gaiusini eno molko kondaio nimbe mundurumo. Ya ulke kombu awili Korin kou mone kinye kombumunga kongonoma kinye nokoromo iye Erastus kinye linonga angenu Kwartus kinye eloni eno molko kondaio nimbele. ²⁴ Goteni Awili Jisas kinye konopu noirimo ulumu eno pali kinye pepili. I paa.

Gotenga imbi lipe ola munduli ungumu

²⁵⁻²⁷ Kinye linoni Gotenga imbi waliwalima lipo ola mundemili. Na ungu tukume nimbo tiro ulumuni tepa Jisas Kraistindo nimbo tirimolo ulumuni kape tepa Goteni eno konopu manda enge tindimbelo. I ungu tukumemu oi lopeke tepa perimu ungumu. Aku ungumu poinye paa awini Goteni oi nimbe para naa tirimu nalo kinye moro topa lino pilemili nimbelle nimbe para tirimo. Molopa Kau Puli Goteni mai kombuna imbo talapemani pali i ungumu yunge paimbo ungu tukumemu ningo ipuki tiko kano ungumu pilko liko tenge tiko lombilengei nimbe yuni yunge profet iyemando moro topili ningo para tieio nimu. Aku wali aku ungu ningo tiringi iyemani imboma paa pilengei ningo enonga bukumanga tukundo aku ungu tukumemu wendo ombalo mele ningo tiko buk toringina peremo. Jisas Kraistini linonga nimbe tenderimumunga Gote yu kau lipe manjili peremo iyemu, yunge imbi kamukumu ola molopa kau pupili. I paa.

lxxxv

UNGU TUKUMEMU
The New Testament in the Imbo Ungu Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Imbo Ungu long Niugini
copyright © 1997 The Bible League

Language: Imbo Ungu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 23 Aug 2023 from source files dated 9 Oct 2020

8e236e4f-bf7f-5fe1-a0ea-4f115d5cbf7e